

Vissza a gyökerekhez

CAWI-felmérés a huzamos ideje külföldön élő romániai magyarokról

1. Bevezető

Románia az egyik legnagyobb munkaerő-kibocsátó ország az Európai Unióban. Korábbi statisztikai elemzésünkben arra a következtetésre jutottunk, hogy az életvitelszerűen külföldön élő, romániai születésű népesség száma közel 4 millió volt 2020-ban az általunk megfigyelt 25 fogadó országban.¹ Ez azt is jelenti, hogy a feltételezett, Romániában született 22,6 milliós népesség legkevesebb 18 százaléka élt külföldön 2020-ban. A Romániából kivándorlók öt legnagyobb célországa Olaszország, Németország, Spanyolország, az Egyesült Királyság és Magyarország.

Egy ilyen léptékű népességmozgás további vizsgálatot és elemzést érdemel. Kutatásunkkal ennek a kérdéskörnek a feltárásához kívántunk hozzájárulni. Azt vizsgáltuk, hogy melyek a Romániában született erdélyi magyarok migrációs jellemzői. A jelentés első fejezetében röviden bemutatjuk a kutatás módszertanát. Mivel ez egy online kutatás, fontos szem előtt tartani, hogy eredményeink nem reprezentatívak, azaz nem az összes Romániából kiköltözött magyar népesség jellemzőit, véleményét tükrözik, hanem csak azon személyekét, akik kérdőívünkre válaszoltak. Éppen ezért fontos látni, hogy kik vettek részt a vizsgálatban: a jelentés második részében a kérdőívre válaszolók demográfiai háttérjellemzők szerinti megoszlását írjuk le. A harmadik fejezetben a migrációs mozgások alapmutatóit járjuk körül: honnan, hova, mikor és miért költöztek el Romániából. A negyedik fejezetben olyan tényezőket mutatunk be, amelyek a külföldi ország társadalmába való beilleszkedésnek lehetnek mutatószámai: az állampolgárság, a különböző személyi okmányok meglétét, illetve a kivándorlók gazdasági aktivitását, jövedelmi, munkaerőpiaci és foglalkozási helyzetét. Az ötödik fejezet pedig az otthonhoz való kötődést, az otthoniakkal való kapcsolattartást és a hazaköltözés szándékát járja körül. A jelentést a fontosabb eredmények összegzésével zárjuk.

2. A kutatásról

2021 decemberében a kolozsvári Közpolitikai Elemző Központ Egyesület és a Kós Károly Akadémia Alapítvány *Back to the Roots – Vissza a gyökerekhez* címmel online szociológiai kutatást végzett, arra keresve a választ, hogy hol és hogyan élnek az Erdélyben született és jelenleg külföldön tartózkodó felnőtt korú magyarok.²

Vizsgálatunk csak azoknak a szempontjait tudja bemutatni, akikhez egyrészt elért a kutatási felhívás, másrészt pedig ki is töltötték az online kérdőívet. Így a kérdésekre válaszolók egy

¹ <http://statisztikak.erdelystat.ro/cikkek/nemzetkozi-migracios-folyamatok-romaniaban-a-2011-es-nepszamlalas-utan/106>. Letöltés dátuma: 2023.01.14.

² Ez a beszámoló a Wilfried Martens Európai Tanulmányok Központja és a Kós Károly Akadémia Alapítvány közös kutatási jelentése. A kutatást az Európai Parlament finanszírozta. A Wilfried Martens Európai Tanulmányok Központja, a Kós Károly Akadémia Alapítvány és az Európai Parlament nem vállal felelősséget a kutatási jelentésben megfogalmazott állításokért, illetve az abban található kutatási eredmények későbbi felhasználásáért. A kutatási jelentésben leírtakért kizárólag a kiadvány szerzőit terheli a felelősség.

szelektív népszerűséget reprezentálnak, tehát véleményük nem általánosítható. Ugyanakkor a válaszaik alapján sokkal több szempont és összefüggés megérthető, mintha csak a romániai és az egyéb országok hivatalai, intézményei által bemutatott statisztikai adatokkal dolgoznánk, hiszen ezek a nyilvántartások korlátozott számú és mélységű információkat tartalmaznak.

A kutatási felhívást elsősorban a közösségi médiában tette közzé a vizsgálat megvalósításáért felelős SoDiSo Research közvélemény-kutató cég. Konkrétan szólította meg az erdélyi megyékből kivándoroltakat a születési/származási térségben élőknek címzett felhíváson keresztül, például: „Arad megyei vagy, külföldön élsz vagy dolgozol?” vagy „Sepsiszentgyörgyön vagy Háromszéken nevelkedtél és most külföldön élsz?”, mind a 16 erdélyi megyére és több nagyvárosra. Illetve olyan általános kérdésekkel is közelítették a kivándorlókhoz, hogy „Romániában születtél és most külföldön élsz?”, „Romániában nőttél fel és épp külföldön dolgozol?” vagy „Romániában nőttél fel és épp külföldön tanulsz?”. Az általános felhívásokat a különböző, külföldi országokban élő magyarok közösségi oldalain és csoportjaiban is közzétettük.

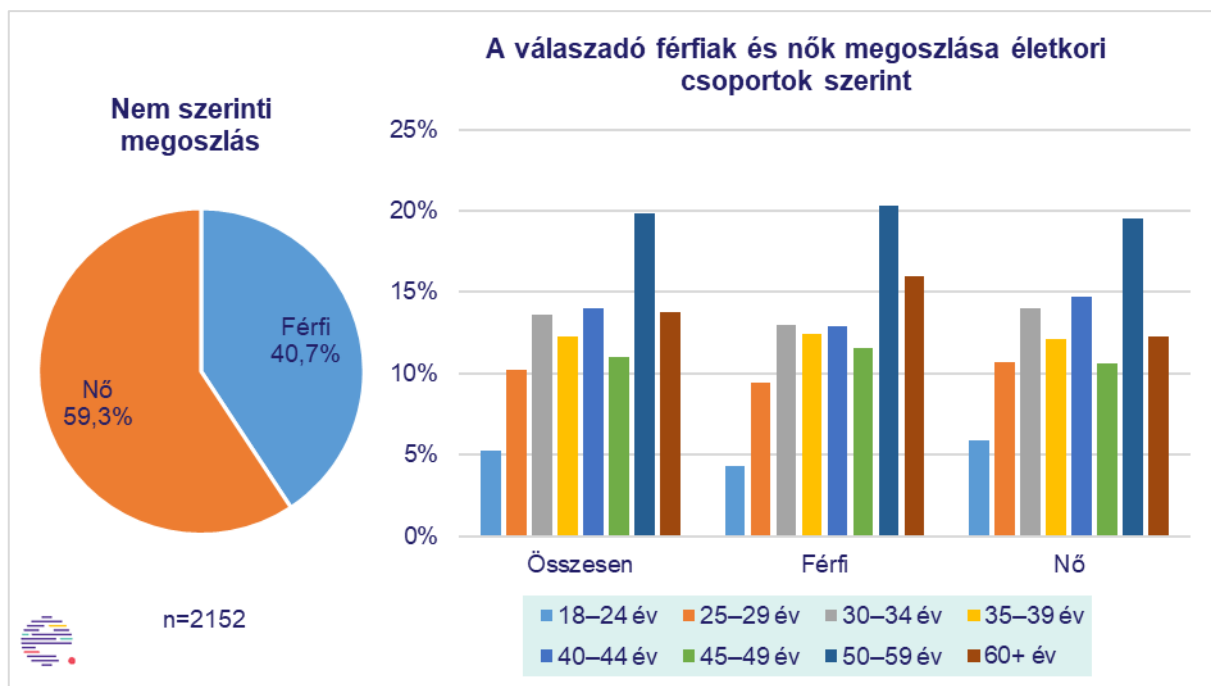
A kérdőívet kitöltők 80 százaléka a Facebook-/Messenger-platformról kattintott a kérdőívre, a többiek alapvetően a médiában is megjelent hirdetések, felhívások mentén találtak rá a vizsgálatra.

A felmérés 2021 decembere és 2022 januárja között zajlott. A válaszadók 90 százaléka decemberben töltötte ki a kérdőívet – azaz többen éppen a karácsonyi, téli szünet időszakában, a hazalátogatás alkalmával. A kérdőívre összesen 2276-an válaszoltak. Közülük csak annak a 2152 válaszadónak az adatait dolgoztuk fel, akik huzamos ideje tartózkodnak külföldön: akik legalább 12 hónapja külföldön élnek és/vagy több mint egy évet szándékoznak külföldön tölteni bevallásuk szerint.

3. A válaszadók demográfiai jellemzői

3.1. Nem és kor szerinti összetétel

A 2152 válaszadó 59 százaléka nő, míg 41 százaléka férfi. A kitöltés időpontjában a csoport átlagéletkora 44 év volt. A férfiak kissé idősebbek voltak, mint a nők: a férfiak átlagos életkora 45 év, a nőké pedig 43 év. A kérdőívet kitöltők nem és életkor szerinti összetételét az alábbi ábrán mutatjuk be.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

Ha a kérdőívet kitöltők életkor szerinti megoszlását összehasonlítjuk az Erdélystat 2020. évi becslésével, amelyet a 4 millió romániai születésű és külföldön élő népesség korszerkezet szerinti megoszlásáról készített (Erdélystat, 2022), akkor a kutatásunkban részt vevő erdélyi magyar kivándorlók életkori csoportok szerinti tagolódása nem tér el ettől lényegesen. Az látható, hogy az erdélyi magyar kivándorló válaszadóink valamivel idősebbek, mint a teljes romániai migránsállomány.

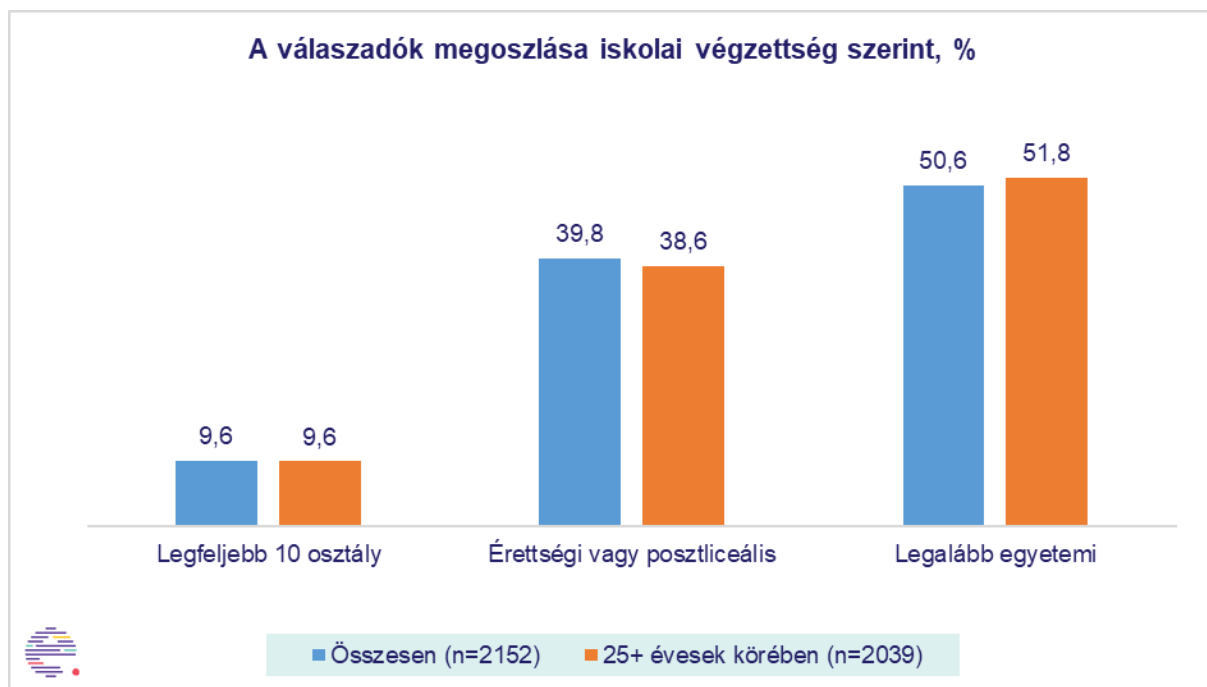
A Romániában született, külföldön élő népesség korcsoportok szerinti megoszlása (becslés), illetve a kérdőívet kitöltő huzamos ideje külföldön élő erdélyi magyar kivándorlók megoszlása életkori csoportok szerint

	20–29 év	30–39 év	40–49 év	50–59 év	60+ év	Esetszám
Romániai kivándorlók, 2020, Erdélystat-becslés	15,5%	28,8%	26,7%	16,3%	12,6%	3 678 064
A kutatásban részt vevő erdélyi magyar kivándorlók, 2021	15,1%	26,0%	25,1%	19,9%	13,8%	2 143

Forrás: Nemzetközi migrációs folyamatok Romániában a 2011-es népszámlálás után (Erdélystat, 2022), „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

3.2. Iskolai végzettség szerinti megoszlás

A kérdőívet kitöltők fele, 51 százaléka felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezett a lekérdezés időpontjában. A 25 éves és idősebb kitöltők körében pedig ez az arány 52 százalék: 37 százalékuknak főiskolai, egyetemi, míg további 15 százalékuknak egyetem utáni képzettsége is van. A kutatásban résztvevők 39 százaléka középfokú végzettségű: 30 százalékuk végezte el a középiskolát és további 10 százalékuk posztliceális vagy mesteriskolában is tanult. Alig 10 százalék az alacsonyabb iskolai végzettségű személyek aránya, és közülük is fele elvégezte a középiskola 9-10. osztályát; a másik részüknek legfeljebb 8 általános iskolai végzettsége van. Ezek az arányok jelentősen eltérnek az itthon élő magyarok iskolázottsági szintjétől. A 2021-es népszámlálás előzetes eredményei szerint a teljes (minden korosztály) romániai magyar népesség megoszlása befejezett iskolai szintek szerint: 13 százalék felsőfokú, 50 százalék középfokú és 37 százalék alacsony fokú.³ Az eltérés oka nagy valószínűséggel annak tudható be, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségűek kisebb eséllyel vesznek részt online kutatásokban, viszont az is feltételezhető, hogy a kivándorlók képzettségi szintje az átlagosnál magasabb.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

A kérdőívünket kitöltők viszonylag magas iskolai végzettsége erőteljesen meghatározza (meghatározhatja) gazdasági helyzetüket, ezt a témakört a későbbiekben részletesen tárgyaljuk.

³ https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/cp-date-provizorii-rpl2021.pdf. Letöltés dátuma: 2023.01.07

4. A kivándorlás jellemzői: honnan, hova, mikor és miért

4.1. Honnan: a szülőföld és annak vonzó tulajdonságai

A származási hely megállapítása érdekében azt kérdeztük meg, hogy a válaszadó többnyire hol élt 14 éves koráig Romániában. Ez nem feltétlenül egyezik meg a kérdőívet kitöltők születési helyével, avagy a kivándorlást megelőző lakhelyével. Válaszadóink relatív többsége Székelyföldről származik (41 százalék), egyötödük Partiumból (22 százalék), további egyötödük pedig Közép-Erdélyből (22 százalék). Jóval kevesebb válaszadó származik Dél-Erdélyből (7 százalék), Észak-Erdélyből (5 százalék) és Bánságból (3 százalék). Az Erdélyen belüli magyar népesség megoszlásához képest a kivándorló válaszadóink között a székelyföldiek és az észak-erdélyiek felülreprezentáltak, viszont itt ismételten felhívjuk a figyelmet, hogy kutatási eredményeink nem tekinthetők reprezentatívnak, az eltérések nem biztos, hogy reális társadalmi állapotokat tükröznek.

Ugyanígy, a kutatásban résztvevők között jelentősen felülreprezentáltak a városi származásúak, elsősorban a 15–100 ezer fős települések, de a nagyvárosok is, és jelentősen alulreprezentáltak a kisebb, jellemzően a 2500 lélekszám alatti falvak. Az egyes települések magyarságaránya szerint nincs számottevő különbség, a legnagyobb eltérés a dominánsan magyar többségű települések esetében van, itt a kivándorló válaszadóink aránya relatív jelentősen elmarad a teljes populációban megfigyelt megoszlásoktól.

Az erdélyi magyar népesség, illetve a kérdőívet kitöltő kivándorlók megoszlása régiók szerint (%)

		Erdélyi magyarok megoszlása, 2011-es népszámlálás	Válaszadók megoszlása: „hol élt 14 éves koráig?”
Régió	Székelyföld	33,5	41,3
	Közép-Erdély	25,0	21,8
	Partium	24,7	22,2
	Dél-Erdély	6,7	6,7
	Bánság	6,1	3,3
	Észak-Erdély	3,9	4,6
Település típusa	Város	52,3	70,8
	Falu	47,7	29,2
Település mérete	1000 lakos alatt	18,1	8,7
	1000–2500 lakos	19,7	11,8
	2500–15 ezer lakos	21,8	19,0
	15–100 ezer lakos	19,1	30,4
	100 ezer lakos felett	21,2	30,0
Etnikai térszerkezet	Szórvány (<20%)	20,5	21,5
	Kisebbség (20–40%)	14,8	15,9
	Egyforma arány (40–60%)	12,0	11,4
	Többség (60–90%)	22,9	24,7
	Nagytöbbség (90% felett)	29,9	26,6
Erdélyi magyarok / válaszadók		100,0	100,0

Forrás: 2011-es népszámlálási adatok, illetve „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

Arra is rákérdeztünk, hogy a válaszadók mit látnak a település, térség előnyének (ahol 14 éves korukig nevelkedtek), melyek azok a tényezők, ami miatt sajnálják, hogy onnan elköltöztek, avagy adott esetben, melyek azok az otthoni vonzerők, ami miatt akár haza is költöznének. A nyitott kérdésre a kitöltők 81 százaléka válaszolt. A szöveges válaszokat kilenc kategóriába csoportosítottuk, amelyek persze sok esetben szervesen összekapcsolódnak az attitűdök szintjén. Ha egy személy a térség több előnyét vagy vonzerejét is kiemelte, akkor minden vonatkozó kategóriába besoroltuk. Legtöbben, a válaszadók 35 százaléka a tájat, a település elhelyezkedését említette, amely sok esetben kiterjedt a település vagy a térség épített örökségére és történelmi múltjára is. Az említések rangsorában a második a család és a rokonság: a kérdésre válaszolók 25 százaléka jelezte, hogy legjobban a családjá, a rokonsága hiányzik – az otthon maradtak jelentik a térség fő vonzerejét számukra. Hasonlóan egynegyed arányban egy sokrétegű, több mindent magába foglaló, de alapvetően érzelmi töltetű szempontot emeltek ki a válaszadók: „a térség vonzereje az, hogy az az otthonom, a szülőföldem, ott vannak az őseim és a gyökereim.” A negyedik helyre azon említések csoportja került, amely a térség vonzerejének annak gazdasági, turisztikai, vagy kulturális fejlettségét/fejlődését jelölték meg, ötödik helyre azokat a válaszokat összesítettük, amelyek kimondottan a térség természeti szépségére utaltak, hatodik helyre a barátok, ismerősök ottléte, majd hetedik helyre a térségben élő emberek mentalitásával összefüggő szempontok csoportja került. A kérdésre válaszolók kevesebb mint 10 százaléka említette vonzerőként a térség egyszerűségét, csendességét, nyugodtságát, emberközelibb életvitelét, akárcsak a magyar kultúrával összefüggő tényezők csoportját.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

4.2. Hova: a kivándorlók célországa

A kutatásunkban részt vevő erdélyi magyarok összességében harminchat országból válaszoltak. Itt fontos ismételtén leszögezni, hogy az eredmények nem tekinthetők reprezentatívnak, nincsenek arra vonatkozó hivatalos statisztikák, hogy a romániai magyar kivándorlók miképpen oszlanak meg a különböző célországokban. Válaszadóink térbeli elhelyezkedése nagymértékben függhet a kutatási felhívás célba jutásától, az adott országokban élők életkorától, iskolai végzettségétől, a kivándorlás időpontjától, a Romániára irányuló figyelmük intenzitásától.

A kérdőívünket kitöltők 48 százaléka Magyarországon élt a kérdés időpontjában. A második legnagyobb számú kivándorló népesség Németországban élt, a válaszadók 16 százaléka; míg a harmadik legnagyobb számú csoport az Egyesült Királyságban, a válaszadók mintegy 10 százaléka. Ha a könnyebb áttekinthetőség kedvéért csoportosítjuk a célországokat, akkor a válaszadók 80 százaléka él az EU27 országok valamelyikében, 14 százaléka egyéb európai országban (ebből 10 százalék az Egyesült Királyságban) és 6 százaléka Európán kívüli országban (ebből 3 százalék az Amerikai Egyesült Államokban és 2 százalék Kanadában). A többi országot viszonylag kevesebben említették, de azért látható, hogy a világ nagyon sok pontján élnek Erdélyből külföldre költözők – olyan országokban is, mint az Egyesült Arab Emírségek, Mexikó, Törökország, Ghána, Irak, Peru vagy Panama.

Az elemzés további részeiben a célországokat tíz csoportba vontuk össze, úgy, hogy lehetőleg legalább ötven esetszám legyen az egyes kategóriákban. Külön entitásként maradt Magyarország, Németország, az Egyesült Királyság Írországgal összevonva, az észak-amerikai Egyesült Államok Kanadával közösen, illetve Ausztria és Svájc. A többi országot négy csoportba soroltuk. Egyrészt az egyéb nyugat- és közép-európai országok (pl. Hollandia, Franciaország, Belgium), másrészt az észak-európai országok, elsősorban a skandináv államok (Svédország, Dánia, Norvégia, Finnország) kategóriát hoztuk létre, a harmadik csoport a dél-európai országokat tömöríti (alapvetően Olaszország és Spanyolország), illetve az Európán kívüli országok kategóriába került a többi állam (a legnagyobb esetszámmal Ausztrália és Izrael).

Demográfiai, társadalmi jellemzőiket tekintve a Magyarországon élő válaszadók idősebbek, inkább Közép-Erdélyből és a Partiumból származnak, illetve nagyobb arányt képviselnek a 2000-es évek előtt kivándoroltak körében. Ehhez képest a Németországban, az Egyesült Királyságban, a Svájcban vagy az egyéb nyugat-, közép- és észak-európai államokban élők felülreprezentáltak a fiatalabbak, az elmúlt évtizedben kivándoroltak között, illetve nagyobb eséllyel a székelyföldi megyékből származnak. Az eredmények jól szemléltetik a migráció célországainak megváltozását, amely fokozatosan áttevődött a magyarországi és részben amerikai, illetve ausztriai helyszínekről a nyugat-, közép- és észak-európai országok irányába.

Hol él jelenleg?

Kategória	Ország	Esetszám	%
Magyarország	Magyarország	1 041	48,4
Németország	Németország	351	16,3
UK, Írország	Egyesült Királyság (Anglia, Észak-Írország, Skócia, Wales)	209	9,7
Ausztria	Ausztria	80	3,7
Svájc	Svájc	75	3,5
USA, Kanada	Amerikai Egyesült Államok (USA)	58	2,7
Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	Hollandia	47	2,2
Észak-Európa	Svédország	42	2,0
USA, Kanada	Kanada	41	1,9
Észak-Európa	Dánia	30	1,4
Dél-Európa	Spanyolország	26	1,2
Dél-Európa	Olaszország	23	1,1
Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	Franciaország	22	1,0
Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	Belgium	21	1,0
UK, Írország	Írország	13	0,6
Egyéb, nem Európa	Ausztrália	11	0,5
Észak-Európa	Norvégia	11	0,5
Egyéb, nem Európa	Izrael	10	0,5
Észak-Európa	Finnország	10	0,5
Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	Lengyelország	5	0,2
Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	Csehország	4	0,2
Dél-Európa	Portugália	3	0,1
Dél-Európa	Görögország	2	0,1
Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	Luxemburg	2	0,1
Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	Szlovákia	2	0,1
Egyéb, nem Európa	Egyesült Arab Emírségek	2	0,1
Egyéb, nem Európa	Mexikó	2	0,1
Dél-Európa	Ciprus	1	0,0
Dél-Európa	Málta	1	0,0
Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	Szlovénia	1	0,0
Egyéb, nem Európa	Ghána	1	0,0
Egyéb, nem Európa	Irak	1	0,0
Egyéb, nem Európa	Panama	1	0,0
Egyéb, nem Európa	Peru	1	0,0
Egyéb, nem Európa	Törökország	1	0,0
Észak-Európa	Litvánia	1	0,0
Összes válaszadó		2 152	100,0

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

Célországok háttérváltozók szerint (%)

		Magyar- ország	Német- ország	UK, Ír- ország	USA, Kana- da	Auszt- ria	Svájc	Egyéb Nyugat- és Közép- Európa	Észak- Euró- pa	Dél- Euró- pa	Egyéb, nem Európa
Neme	Férfi	49,1	15,8	10,3	5,1	3,1	3,4	5,4	4,6	2,3	1,0
	Nő	47,9	16,7	10,3	4,2	4,2	3,5	4,5	4,2	2,8	1,6
Jelenlegi életkor	18–29 év	32,1	23,7	13,8	2,1	3,6	9,3	7,2	6,3	1,2	0,6
	30–39 év	31,8	23,5	17,6	3,4	4,3	5,0	6,1	4,7	2,2	1,4
	40–49 év	53,0	14,7	9,1	5,0	2,0	1,5	5,4	4,3	3,9	1,1
	50 év felett	65,2	8,6	4,0	6,4	4,6	1,1	2,3	3,3	2,6	1,9
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 o.	53,1	17,9	5,8	3,4	3,9	0,5	3,4	5,8	4,8	1,4
	Érettségi	45,4	19,6	9,7	2,7	4,4	5,5	4,2	4,2	3,0	1,3
	Felsőfokú	49,8	13,4	11,7	6,3	3,1	2,5	5,6	4,2	1,8	1,5
Származási hely	Székelyföld	41,3	20,4	12,0	3,3	4,3	6,7	3,3	5,6	1,7	1,5
	Közép-Erdély	55,4	10,0	9,4	6,2	3,8	1,3	7,9	3,0	2,3	0,6
	Partium	56,6	12,8	7,8	5,7	2,7	0,8	4,8	3,8	3,1	1,9
	Dél-Erdély	41,4	19,3	11,0	4,1	3,4	2,1	6,2	6,2	4,1	2,1
	Bánság	48,6	26,4	6,9	2,8	4,2	0,0	6,9	0,0	1,4	2,8
	Észak-Erdély	49,0	15,0	13,0	6,0	3,0	2,0	1,0	3,0	8,0	0,0
Kiköltözés éve	1990 előtt	66,2	9,2	0,7	7,8	5,1	0,7	1,7	4,8	1,4	2,4
	1990–1999 között	70,6	6,6	4,8	5,0	2,8	0,8	3,0	3,2	1,8	1,4
	2000–2009 között	47,3	13,6	9,9	6,7	2,8	3,7	4,9	3,7	6,1	1,4
	2010–2015 között	26,6	26,9	19,4	2,4	4,6	6,0	6,6	4,9	1,3	1,3
	2016–2020 között	36,3	24,1	12,8	1,6	3,8	5,6	7,5	5,9	1,9	0,6
Életkor kivándor- láskor	18 év alatt	62,9	12,9	7,8	1,7	3,4	1,7	2,6	2,6	3,4	0,9
	18–23 év	46,6	17,0	9,4	4,8	3,2	5,4	5,2	4,9	2,3	1,2
	24–30 év	46,9	14,6	13,4	4,8	4,0	3,0	5,3	5,0	1,4	1,6
	30 év felett	50,2	18,0	8,5	4,6	4,4	1,0	4,1	2,9	4,6	1,7
Összes válaszadó		48,4	16,3	10,3	4,6	3,7	3,5	4,8	4,4	2,6	1,4

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

4.3. A többes vándorlás kérdésköre

Az eredmények értelmezéséhez fontos adalék annak tudatosítása, hogy a migráció nem tekinthető egyszeri eseménynek (az egyén a kibocsájtó országból a fogadó országba helyezi át szokásos tartózkodási helyét), hanem gyakran az egyén többes vándorlásáról beszélhetünk, amikor nem egy, hanem több áramlás kapcsolódik össze. A kibocsájtó és a fogadó ország közé tranzitterületek is beékelődhetnek, illetve az áramlás ismétlődhet két ország között. A szakirodalom különbséget tesz hosszú távú vagy tartós kivándorlás (legalább 12 hónapos kiköltözés), rövid távú vagy átmeneti kivándorlás (több mint 3, de kevesebb mint 12 hónapos kiköltözés), ennek ismételt formája a szezonális vándorlás, illetve a visszavándorlás (a rövid vagy hosszú távú kivándorlásból a kibocsájtó országba visszatérés) között. Az ismétlődő, visszatérő mozgások leírására a cirkuláris migráció fogalma használatos.

Vizsgálatunknak nem volt célja a migráció komplexitásának ilyen szintű feltárása. Elemzésünk a tartósan kivándorlókra vonatkozik, viszont nem veszi figyelembe a teljes életutat, illetve a mozgások különböző típusait és állomásait. Ezekre az összefüggésekre felszínes rálátást az biztosíthat, hogy rákérdeztünk a válaszadók életkorára az első, legalább 3 hónapos külföldi tartózkodás idején, illetve a jelenlegi fogadóországba való költözés évére. A két időszak hossza (első külföldi tartózkodás, illetve a jelenlegi országban tartózkodás) közötti különbséget tekinthetjük egy olyan mutatószámnak, amely, ha nagyobb, mint egy év,⁴ akkor nagy valószínűséggel többes vándorlásra utal, annak ellenére, hogy nem tudjuk, hogy ez az egyes helyszínek és tartózkodási időtartamok alapján milyen típusú migrációról beszélünk.

Válaszadóink első migrációs tapasztalata óta átlagban 17,5 év telt el a kutatás időpontjáig. Ennél valamivel alacsonyabb a jelenlegi országba költözésük óta eltelt időszak, átlagosan 14,5 év. A résztvevők több mint egyharmada (36 százaléka) esetében feltételezhető, hogy az első célország és a jelenlegi fogadóország közötti tartózkodásban van legalább egy év különbség. Az eltérés adódhat abból, hogy időközben az egyén Romániába tért vissza, majd újból emigrált, avagy abból, hogy az első migrációs helyszín csupán egy tranzitállomás volt a mostani célországba telepedés előtt.

A jelenleg Magyarországon élők érintettek a legkevésbé a többes vándorlásban (csupán 25 százaléuk), ebben az esetben a legvalószínűbb a hagyományosan értelmezett egyszeri, tartós kitelepedés. Ellenkező póluson olyan célországok vannak, mint: Belgium (71 százalék), Svájc (63 százalék), Amerikai Egyesült Államok (53 százalék), Svédország (52 százalék), Hollandia (51 százalék), Spanyolország (50 százalék), Ausztria (46 százalék), Franciaország (46 százalék), Olaszország (44 százalék). A jelentős migránsállománnyal rendelkező Németországban és az Egyesült Királyságban élő válaszadóink mintegy 41-42 százaléka esetében valószínűsíthető, hogy korábban más külföldi állomáson is szerencsét próbáltak.

⁴ A becslés hozzávetőleges, ezt érdemes szem előtt tartani az értelmezéskor. Az első kérdés arra vonatkozott, hogy „Hány éves volt, amikor először külföldre költözött legalább 3 hónapra?”, a második pedig úgy szövelt, hogy „Mióta él ebben [a jelenlegi] az országban?”, évszámban kifejezve. Figyelembe véve a válaszadók jelenlegi életkorát („Hány éves Ön?”), a két változóból azt számítottuk ki, hogy hány év telt el 2021 (bár a válaszadók 10 százaléka 2022-ben töltötte ki a kérdőívet) és az első migrációs tapasztalat, illetve a jelenlegi országba költözés között. Mivel egyik esetben életkort, más esetben évszámot kellett megadjanak a válaszadók, elképzelhető az egyéves tévedés lehetősége, ezt igyekeztünk korrigálni azzal, hogy azokat tekintettük többes vándorlóknak, akiknél a két időszak között több mint egy év volt a különbség.

A többes vándorlás jelensége a jelenlegi 30–49 éves korosztályban kiemelkedő, illetve a nagyon fiatalon, 18–23 éves korban kivándorlók esetében jellemzőbb. Szintén érdekes, hogy a 2000–2009 közötti periódusban emigrálók körében nagyon magas ez a mutató, nekik mintegy felük nagy valószínűséggel több országban is megfordult. Ebben a 2007-es EU-csatlakozás következtében több országban is megnyíló munkavállalási lehetőségeknek, illetve a 2008-as gazdasági válságnak lehetett kiemelt szerepe.

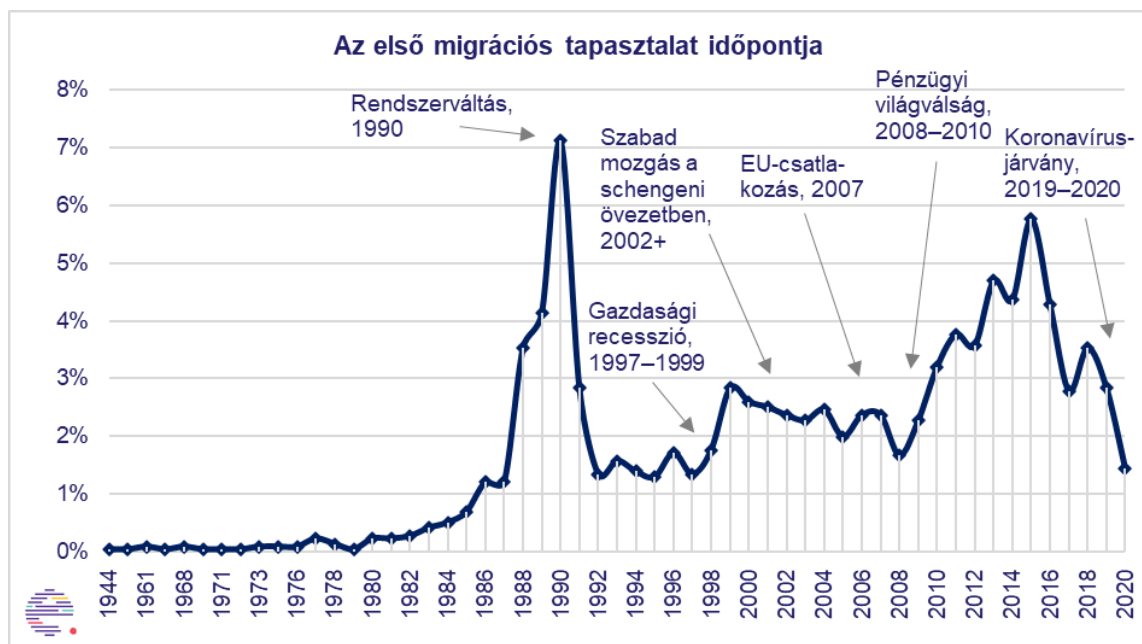
Többes vándorlás háttérváltozók szerint

		Első kivándorlástól eltelt évek átlaga	Jelenlegi országba költözéstől eltelt évek átlaga	Eltérés aránya (%)	Valószínű többes vándorlás (érintettek aránya, %)
Neme	Férfi	18,6	15,0	-19%	39,6%
	Nő	16,8	14,1	-16%	33,6%
Jelenlegi életkor	18–29 év	5,2	3,5	-33%	35,1%
	30–39 év	11,0	8,0	-27%	41,1%
	40–49 év	19,3	15,2	-21%	42,4%
	50 év felett	27,0	24,0	-11%	27,9%
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 osztály	19,1	15,6	-18%	35,3%
	Érettségi vagy posztliceális	17,6	14,4	-18%	37,0%
	Legalább egyetemi	17,2	14,3	-17%	35,5%
Származási hely	Székelőföld	14,9	12,0	-19%	37,8%
	Közép-Erdély	21,0	17,5	-17%	36,5%
	Partium	17,9	15,1	-16%	33,8%
	Dél-Erdély	18,5	15,0	-19%	37,2%
	Bánság	18,9	16,2	-14%	29,2%
	Észak-Erdély	20,6	17,4	-16%	33,0%
Jelenlegi lakhely	Magyarország	21,3	19,3	-9%	25,1%
	Németország	12,4	9,1	-27%	40,7%
	UK, Írország	11,1	7,2	-35%	42,8%
	USA, Kanada	22,0	17,6	-20%	45,5%
	Ausztria	17,2	12,8	-26%	46,2%
	Svájc	10,7	6,2	-42%	62,7%
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	13,1	7,2	-45%	58,7%
	Észak-Európa	15,6	11,5	-26%	47,9%
	Dél-Európa	16,8	12,2	-28%	51,8%
	Egyéb, nem Európa	20,5	17,5	-15%	43,3%
Kiköltözés éve	1990 előtt	35,2	31,0	-12%	31,4%
	1990–1999 között	27,4	23,4	-15%	36,2%
	2000–2009 között	16,7	12,5	-25%	50,1%
	2010–2015 között	8,2	6,2	-24%	37,7%
	2016–2020 között	3,3	2,6	-23%	15,6%
Életkor kivándorláskor	18 év alatt	27,3	21,8	-20%	35,3%
	18–23 év	17,2	13,4	-22%	46,4%
	24–30 év	16,9	14,3	-15%	32,4%
	30 év felett	16,7	15,0	-10%	21,6%
Összes válaszadó		17,5	14,5	-17%	36,1%

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

4.4. Mikor: a kivándorlás időpontja

A kérdőívünket kitöltő személyektől azt is megkérdeztük, hogy hány évesek voltak, amikor először külföldre költöztek legalább 3 hónapra. Ebből az adatból, illetve a születési dátumból meg tudtuk becsülni, hogy melyik évben hagyhatták el az országot. Látható, hogy – a kérdőívünkre válaszolók körében – a legmagasabb kivándorlási hullám a rendszerváltást követően zajlott le. Válaszadóink 7 százaléka 1990-ben hagyta el Romániát. Utána már viszonylag kevesebben mentek el, majd az 1997–1999 közötti romániai gazdasági recesszió idején újból egy kisebb emelkedést mértünk a kivándorlók arányában. A következő emelkedő hullám a 2007-es EU-csatlakozást, illetve a 2008-ban kezdődő pénzügyi világválságot követően, 2010 körül indult és 2015-ig tovább fokozódott, közelítve az eddigi legmagasabb, 1990-es kivándorlási arányt: a válaszadók 5,8 százaléka 2015-ben hagyta el Romániát. Utána egy relatív csökkenést látunk 2020-ig: a kérdőívünkre válaszadók 4 százaléka hagyta el Romániát a vizsgálati időszak utolsó két évében. Ez utóbbi periódust nyilván a megfelelő óvatossággal kell értelmezni, egyrészt a Covid-járvány miatt, másrészt pedig, mivel az elemzésünk csak azokra vonatkozik, akik huzamos ideje tartózkodnak külföldön. Valószínűleg sok, recens kivándorlónak ebben a kontextusban a kint tartózkodás ideje még kérdéses volt. Ugyanakkor további két lehetséges torzító tényezőre is fel kell hívjuk a figyelmet. Amint az előbbi fejezetben jeleztük, esélyes az egyéves tévedés lehetősége az első migráció évszámának kiszámításakor (ezt életkorokból számoltuk, nem konkrét évszámot kérdeztünk), másrészt pedig azt az eshetőséget sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a válaszadók megoszlása csak hozzávetőlegesen tükrözi a reális migrációs mozgásokat, nem kizárt például, hogy a frissen kivándoroltak nagyobb eséllyel válaszoltak felhívásunkra.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

Ha a kivándorlás éve szerint képezt – közel azonos méretű – csoportokat nézzük, akkor úgy összegezhettünk, hogy a válaszadók 14 százaléka 1990 előtt hagyta el Romániát, azaz egy teljesen más társadalmi-politikai helyzetben, mint a többiek; 23 százaléka 1990–1999 között,

további 23 százaléka 2000–2009 között, 25 százaléka 2010–2015 között és a maradék 15 százalék pedig 2016–2020 között. Az egyes periódusokban emigrálók jellemzőit már részben korábban is érintettük. A 90-es években vagy korábban kivándorlók között felülreprezentáltak a férfiak, értelemszerűen egy idősebb korosztályt képviselnek, valamivel alacsonyabban iskolázottak, inkább Közép-Erdélyből és a szórványrégiókból származnak, inkább városiak, a főbb célországok Magyarország, Ausztria és az észak-amerikai államok. Az elmúlt évtizedben emigrálók között enyhén átlagon felüliek a nők, jelentősen felülreprezentáltak a székelyföldi és a falusi származásúak, a fő célországok Németország, az Egyesült Királyság és általában a fejlett európai államok. Érdekesség, hogy ebben a periódusban jelentős a 30 év feletti kivándorlók aránya is, ez alapvetően annak tudható be, hogy a 18 év alatti korosztályok alulreprezentáltak ezekben az időszakokban, mivel az emigrálók többsége családalapítás előtti fiatalokból áll.

Az első kiköltözés periódusa háttérváltozók szerint (%)

		1990 előtt	1990–1999 között	2000–2009 között	2010–2015 között	2016–2020 között
Neme	Férfi	16,9	23,6	22,0	24,0	13,5
	Nő	11,4	23,0	23,5	26,3	15,8
Jelenlegi életkor	18–29 év			1,2	44,7	54,1
	30–39 év	0,5	3,6	35,4	46,0	14,5
	40–49 év	4,6	37,4	38,7	14,1	5,2
	50 év felett	36,6	38,5	11,6	9,0	4,3
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 osztály	15,0	26,1	29,0	15,9	14,0
	Érettségi vagy posztliceális	16,1	22,1	19,5	25,1	17,3
	Legalább egyetemi	11,4	23,6	24,4	27,4	13,1
Származási hely	Székelyföld	8,5	17,9	22,6	32,8	18,1
	Közép-Erdély	20,3	31,3	20,0	18,3	10,0
	Partium	14,7	23,5	23,7	23,5	14,7
	Dél-Erdély	13,8	25,5	29,0	17,2	14,5
	Bánság	16,7	27,8	16,7	23,6	15,3
	Észak-Erdély	20,0	25,0	31,0	14,0	10,0
Település típusa	Város	15,1	26,4	22,9	23,3	12,4
	Falu	10,0	15,6	22,8	30,5	21,1
Jelenlegi lakhely	Magyarország	18,6	33,9	22,4	13,9	11,1
	Németország	7,7	9,4	19,1	41,9	21,9
	UK, Írország	0,9	10,8	22,1	47,7	18,5
	USA, Kanada	23,2	25,3	33,3	13,1	5,1
	Ausztria	18,8	17,5	17,5	31,2	15,0
	Svájc	2,7	5,3	24,0	44,0	24,0
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	4,8	14,4	23,1	34,6	23,1
	Észak-Európa	14,9	17,0	19,1	28,7	20,2
	Dél-Európa	7,1	16,1	53,6	12,5	10,7
	Egyéb, nem Európa	23,3	23,3	23,3	23,3	6,7
Életkor kivándorláskor	18 év alatt	34,5	41,4	13,8	6,0	4,3
	18–23 év	10,1	26,6	23,4	25,2	14,7
	24–30 év	13,4	19,2	25,7	26,5	15,3
	30 év felett	15,6	17,8	20,5	28,8	17,2
Összes válaszadó		13,6	23,2	22,9	25,4	14,9

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

4.5. Miért: az elvándorlás okai

A migrációs folyamatok megértéséhez fontos feltárni a kivándorlásra ösztönző okokat. Kérdőívünkben arra kértük a válaszadókat, hogy mondják meg, miért hagyták el Romániát: válasszák ki a felsorolt tíz lehetséges ok közül azt a hármat, amely a leginkább szerepet játszott döntésükben. Előzetes válaszlehetőségeinkhez képest viszonylag sok más típusú okot is felsoroltak spontán a megkérdezettek, ezeket a feldolgozás során újrakódoltuk. Ilyenek a családalapítás (külföldi partner esete), az egészségügyi okok (olyan helyzetek, amikor a külföldi kezelés szükségessége merült fel a személy vagy valamely családtag esetében), többen arról számoltak be, hogy a szüleik döntése volt a kivándorlás, ők még kiskorúak voltak az adott pillanatban, néhányan a gyerekeik jobb jövőjének reményével távoztak, illetve olyanok is voltak, akik a romániai ellátórendszerek (oktatás, egészségügy) vagy az itthoni közszolgáltatások alacsony színvonala miatt vándoroltak ki. Ezek a motivációk akár több említést is kaphattak volna, amennyiben előzetesen belefoglalnuk őket a zárt kérdésünk kategóriáiba.

Miért jött el Romániából?

A kivándorlás oka	Említés (%)
Magasabb életszínvonal, jobb megélhetés reményében	41,7
A romániai gazdasági helyzet (megélhetés, életszínvonal) kilátástalansága miatt	37,4
Jobb munkalehetőség, magasabb fizetés reményében	35,6
A személyes vagy szakmai fejlődés, önmegvalósítás reményében	27,4
A romániai politikai helyzet kilátástalansága miatt	23,4
Családegyesítés szándékával (párom, szüleim, gyermekeim kint éltek már)	16,5
Kisebbségi helyzetem miatt (pl. alacsony román nyelvtudás, hátrányos megkülönböztetés)	14,6
Kíváncsiságból, kalandvágyból	14,2
Jobb (tovább) tanulási lehetőségek reményében	13,9
Lakhatási problémák miatt (otthon nem tudtam volna lakást vásárolni)	7,7
Egyéb ok: családalapítás, házasság, szerelem	2,6
Egyéb ok: betegség, egészségügyi ellátás	0,8
Egyéb ok: szülők döntése	0,7
Egyéb ok: gyermekek jövője miatt	0,7
Egyéb okok (mentalitás, romániai ellátórendszer és közszolgáltatások hiányosságai stb.)	1,6

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Három választási lehetőség.

Látható, hogy az egyes említések között az első három helyen a gazdasági okok állnak. A válaszadók 42 százaléka a magasabb életszínvonal, a jobb megélhetés reményében vándorolt ki, 37 százaléka a romániai gazdasági helyzet kilátástalansága miatt, és 36 százaléka a jobb

munkalehetőség, magasabb fizetés reményében. Ha a többféle válaszkategóriában (figyelembe véve a lakhatási problémákat is) összeszámoljuk az említett gazdasági okokat választók arányát, akkor azt találjuk, hogy a kérdőívet kitöltők 71 százaléka említett legalább egy gazdasági okot, amiért elhagyta Romániát. Az anyagi megfontolásból kivándorló erdélyi magyarok felülreprezentáltak a fiatalabb korosztályok, az alacsonyabb iskolai végzettségűek, a recensen kivándoroltak között. A célországok tekintetében az Egyesült Királyság, Németország, Svájc és az észak-európai államok területén élők körében átlagon felüli az arányuk. A származási hely tekintetében nincsenek jelentős regionális különbségek, legnagyobb arányban a székelyföldiek említettek gazdasági jellegű motivációt (73 százalék), legkisebb arányban a bánságiak (62 százalék).

A személyes vagy szakmai fejlődést (27 százalék), illetve a jobb minőségű továbbtanulás reményét (14 százalék) is sokan megjelölték, a válaszadók 35 százaléka említette ezen okok közül legalább az egyiket. Ők értelemszerűen a fiatalabb életkorban kivándorlók között felülreprezentáltak, illetve (jelenleg) magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. Átlagon felül a határ menti régiókból származók jelölték meg ezt az okot, a partiumiak és a bánságiak, a célországok közül Magyarország és az amerikai kontinens kiemelkedő.

Az okcsoportok közül harmadik helyen a politikaiak állnak: a válaszadók 23 százaléka említett egy jelenlegi vagy múltbeli politikai okot, mint például a romániai politikai helyzet kilátástalansága, vagy (az 1990 előtt kiköltözők körében) a kommunizmus, a Ceaușescu-rendszer politikája. Jelentős részük az idősebb, 50 év feletti korosztályba tartozik, és inkább férfiak, jellemzően a 90-es évek előtt vagy közvetlen a rendszerváltás után hagyták el Romániát. A kivándorlás pillanatában átlagon felül kiskorúak voltak vagy az idősebb korosztályba tartoztak az összes válaszadóhoz viszonyítva. Nagy valószínűséggel a kommunista diktatúra elől menekülő szülők és gyermekeik teszik ki a politikai okokból emigrálók jelentős részét. Származási hely szerint az Erdélyen belüli magyar tömbvidékeken, a Székelyföldön és a Partiumban élők alulreprezentáltak a politikai motivációt említők között.

Szintén fontos szerepet játszik a kivándorlásban a családalapítás vagy a családegyesítés, ezek közül valamelyiket a válaszadók majdnem egyötöde, 19 százaléka említette. Magasabb arányban említették ezt az okot a nők, az erdélyi szórványterületekről származók, és a 2010-es évek előtt kivándorlók körében.

A kisebbségi léttel összefüggő taszító tényezők, mint például a hátrányos megkülönböztetés vagy a román nyelvtudás alacsonynak vélt szintje is szerepet játszik a romániai magyarok emigrációjában, a válaszadók mintegy 15 százaléka nevezte meg ezt az okot a három választási lehetőségen belül. Mostani életkorukat tekintve vagy a nagyon fiatalok, vagy az idősebb korosztályban átlagon felüliek, felülreprezentáltak az alacsonyabb iskolai végzettségűek, a partiumiak, illetve a 90-es évek környékén kivándorlók körében. A kivándorlás periódusát nézve az elmúlt húsz évben emigrált erdélyi magyarok mintegy egytizede említette a kisebbségi helyzetet meghatározó taszító tényezőnek.

Az emigrálás okai háttérváltozók szerint (%)

		Gazdasági ok	Szakmai fejlődés, tanulás	Politikai helyzet	Család- egyesítés, -alapítás	Kisebbségi helyzet
Neme	Férfi	74,5	34,0	32,2	9,6	15,0
	Nő	68,4	35,7	17,4	25,1	14,4
Jelenlegi életkor	18–29 év	84,1	42,9	13,8	8,4	17,7
	30–39 év	79,2	38,2	14,0	16,9	10,6
	40–49 év	68,2	40,5	16,5	18,0	10,4
	50 év felett	60,5	24,9	40,2	25,6	19,5
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 osztály	81,6	14,5	22,7	12,1	17,4
	Érettségi vagy posztliceális	76,5	21,4	24,4	18,7	14,4
	Legalább egyetemi	64,4	49,7	22,8	20,1	14,3
Származási hely	Székelyföld	73,3	34,1	18,0	15,6	13,9
	Közép-Erdély	67,0	33,5	27,7	20,7	14,3
	Partium	71,5	39,2	23,5	19,7	18,9
	Dél-Erdély	72,4	35,9	30,3	22,1	7,6
	Bánság	62,5	40,3	30,6	27,8	9,7
	Észak-Erdély	69,0	26,0	36,0	22,0	16,0
Jelenlegi lakhely	Magyarország	62,9	40,2	23,8	21,3	19,0
	Németország	83,2	23,4	23,9	20,2	9,7
	UK, Írország	84,7	35,1	18,9	8,6	9,5
	USA, Kanada	64,6	40,4	32,3	22,2	9,1
	Ausztria	72,5	25,0	25,0	15,0	17,5
	Svájc	85,3	29,3	17,3	5,3	22,7
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	73,1	37,5	22,1	20,2	4,8
	Észak-Európa	75,5	36,2	22,3	16,0	11,7
	Dél-Európa	71,4	19,6	23,2	16,1	1,8
	Egyéb, nem Európa	60,0	30,0	26,7	30,0	16,7
Kiköltözés éve	1990 előtt	48,1	25,3	61,1	23,5	29,0
	1990–1999 között	62,8	41,4	23,8	19,4	16,0
	2000–2009 között	72,4	33,5	12,6	21,5	11,4
	2010–2015 között	83,3	35,2	15,9	13,9	10,4
	2016–2020 között	80,9	36,2	17,8	17,5	11,6
Életkor kivándor- láskor	18 év alatt	47,4	39,7	31,0	26,7	22,4
	18–23 év	72,5	40,8	17,1	14,7	15,7
	24–30 év	74,1	36,8	24,0	18,8	12,3
	30 év felett	69,3	20,7	32,8	24,5	13,9
Összes válaszadó		70,9	35,0	23,4	18,8	14,6

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

5. Kivándorlás és integráció

Minél régebben él valaki egy adott országban, annál nagyobb valószínűséggel rendelkezik az adott ország állampolgárságával, ami azt is jelezheti, hogy az egyén nagyobb eséllyel integrálódott a befogadó ország társadalmába. A társadalmi integrációnak nemcsak az állampolgárság megléte lehet az egyik mutatója, hanem a foglalkoztatottság és a jövedelmi helyzet is. Illetve indirekt módon az is, ha valakinek született már gyermeke a külföldi lakóhelyén. Röviden kitérünk arra is, hogy a külföldi beilleszkedés milyen mértékben jár együtt a Romániával való adminisztratív kapcsolatok változásával (alapvetően leépülésével). Ebben a fejezetben ezeket a tényezőket mutatjuk be.

5.1. Állampolgárság és adminisztratív kötődések

Az adminisztratív helyzet feltárására hat jellemzőt használtunk. Egyrészt, hogy az egyén rendelkezik-e a befogadó ország állampolgárságával. A romániai kötődést az érvényes személyi igazolvány és az útlevél meglétével, illetve a romániai hatóságokkal való kapcsolattartás intenzitásával mértük. Három kérdést pedig a magyarországi formális kötődésre szántunk, és pedig, hogy az egyén rendelkezik-e magyarországi személyivel vagy lakcímkártyával, illetve magyar útlevéllel.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

A külföldre költözők többsége, 60 százaléka rendelkezik a jelenleg lakóhelyeül szolgáló ország állampolgárságával. A Magyarországon élő erdélyi magyar válaszadóink szinte kivétel nélkül rendelkeznek magyar állampolgársággal (98 százalék). Magyarország eltér a többi országtól, hiszen 2011 után már úgy is megkaphatta valaki a magyar állampolgárságot a magyar

nemzetiségű felmenői után, ha nem telepedett át Magyarországra – adott esetben már a kivándorlás előtt. A nem Magyarországon élő válaszadóink 24 százaléka rendelkezik a befogadó ország állampolgárságával, arányuk az Ausztráliában (91 százalék), a Kanadában (85 százalék), az Amerikai Egyesült Államokban (72 százalék), a Svédországban (64 százalék) és az Izraelben (60 százalék) élők körében kiemelkedő. A két nagylétszámú befogadó országban a többség nem rendelkezik (még) állampolgársággal: a Németországban élők 17, míg az Egyesült Királyságban élők 16 százaléka rendelkezik az ország állampolgárságával. Az állampolgárság meglétét nyilvánvalóan befolyásolja az ott-tartózkodás hossza, illetve a fogadó ország integrációs politikája is.

A Romániához való kötődés is hangsúlyosnak tekinthető válaszadóink körében. Saját bevallásuk alapján 59 százaléuk rendelkezik érvényes román személyi igazolvánnyal, 16 százaléuk útlevéllel, illetve 37 százaléuk mondta azt, hogy valamilyen rendszerességgel kapcsolatba lép az itthoni hivatalokkal, hatóságokkal. Ők alapvetően fiatalabbak, a frissen kivándoroltak, a recens célországokban élők körében felülreprezentáltak. A Magyarországon élők körében a legkevésbé jellemző a romániai adminisztratív kötődés, részben a jogi integrálódás egyszerűsége, másrészt az ottani tartózkodás viszonylag hosszú időtartama miatt (érintett válaszadóink átlagosan 19 éve élnek Magyarországon). Ebből a szempontból akár jelentősnek is mondható, hogy a Magyarországra kiköltöző válaszadóink 44 százaléka rendelkezik romániai személyi igazolvánnyal, ez nagy valószínűséggel az itthoni családtagokkal és javakkal kapcsolatos ügyintézés eszköze.

A Magyarországhoz való kötődés a legintenzívebb a különböző okmányok megléte alapján. Válaszadóink mintegy 84 százaléka rendelkezik legalább az egyikkel a magyar személyi, lakcímkártya, illetve útlevél közül. Ők nagy valószínűséggel magyar állampolgárok is, bár azt nem tudjuk, hogy a kivándorlás előtt vagy utólag lettek azok.

Érdekesek a származási hely szerinti integrációs mutatók is. A Közép-Erdélyből és a Partiumból származó válaszadókra átlag feletti mértékben jellemző, hogy rendelkeznek a külföldi lakhely szerinti állampolgársággal. A Romániához való kötődés a székelyföldiek esetében kimagasló, ők átlagon felül rendelkeznek román személyi igazolvánnyal. A magyarországi okmányok megléte is inkább jellemző a partiumi és közép-erdélyi válaszadóink esetében, mint a Székelyföldről származók körében.

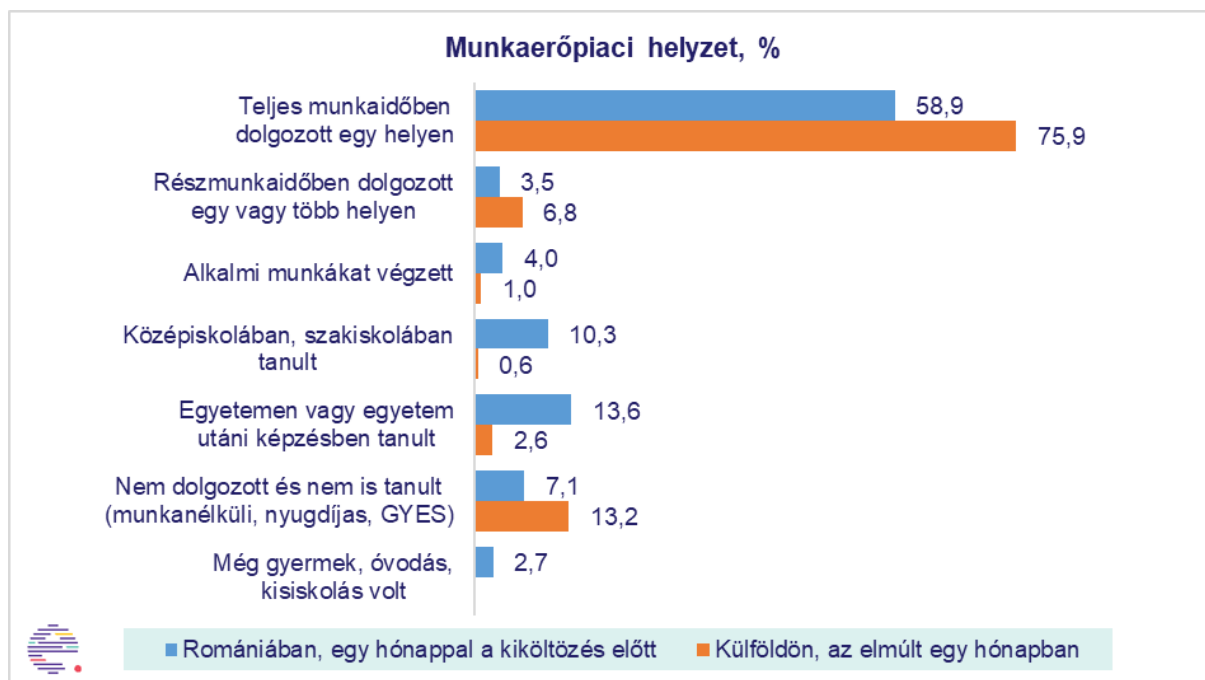
Adminisztratív kötődések háttérváltozók szerint (%)

		Fogadó ország állam-polgára	Román személyi igazolvány	Román útlevél	Kapcsolat romániai hatóságokkal	Magyar személyi vagy lakcímkártya	Magyar útlevél
Neme	Férfi	61,0	61,5	18,6	39,7	73,6	58,9
	Nő	59,1	56,4	14,6	34,6	72,5	49,1
Jelenlegi életkor	18–29 év	33,6	94,3	18,0	39,0	71,8	52,0
	30–39 év	39,0	80,6	18,7	42,2	68,4	59,1
	40–49 év	65,6	51,5	16,5	31,2	73,6	51,9
	50 év felett	83,7	30,2	13,3	35,4	76,5	50,0
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 o.	59,9	56,5	8,2	30,0	72,5	36,2
	Érettségi vagy posztliceális	55,3	57,9	14,1	36,3	72,5	47,8
	Legalább egyetemi	63,4	59,4	19,4	38,2	73,4	60,5
Származási hely	Székelyföld	50,8	66,9	16,5	37,9	71,7	53,5
	Közép-Erdély	68,7	46,7	16,8	34,3	74,6	58,2
	Partium	67,1	58,1	13,0	37,9	79,0	50,1
	Dél-Erdély	60,7	55,9	22,8	40,7	63,4	46,9
	Bánság	61,1	47,2	15,3	37,5	68,1	41,7
	Észak-Erdély	62,0	53,0	17,0	24,0	65,0	57,0
Jelenlegi lakhely	Magyarország	97,9	43,6	8,4	35,0	98,7	50,9
	Németország	16,8	79,8	14,2	38,5	50,1	45,9
	UK, Írország	14,9	77,5	28,4	43,7	56,3	78,8
	USA, Kanada	77,8	41,4	33,3	28,3	26,3	48,5
	Ausztria	22,5	63,7	23,8	37,5	46,2	37,5
	Svájc	9,3	80,0	14,7	36,0	54,7	69,3
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	14,4	78,8	31,7	47,1	49,0	51,0
	Észak-Európa	34,0	69,1	23,4	22,3	50,0	56,4
	Dél-Európa	19,6	73,2	23,2	39,3	46,4	50,0
	Egyéb, nem Európa	56,7	43,3	60,0	53,3	46,7	43,3
Kiköltözés éve	1990 előtt	92,8	9,2	10,2	28,7	74,1	52,2
	1990–1999 között	84,6	28,8	13,4	30,8	82,4	54,4
	2000–2009 között	60,9	66,5	19,5	35,7	72,8	49,1
	2010–2015 között	31,9	85,7	16,8	40,5	65,4	61,7
	2016–2020 között	37,2	91,2	20,0	48,1	70,3	43,4
Életkor kivándorlásakor	18 év alatt	74,1	32,8	12,1	25,0	82,8	55,2
	18–23 év	55,9	63,3	15,7	33,4	74,7	53,3
	24–30 év	60,3	58,6	18,2	37,2	71,0	57,5
	30 év felett	63,3	55,6	15,6	44,8	69,9	46,5
Összes válaszadó		59,9	58,5	16,2	36,7	73,0	53,1

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

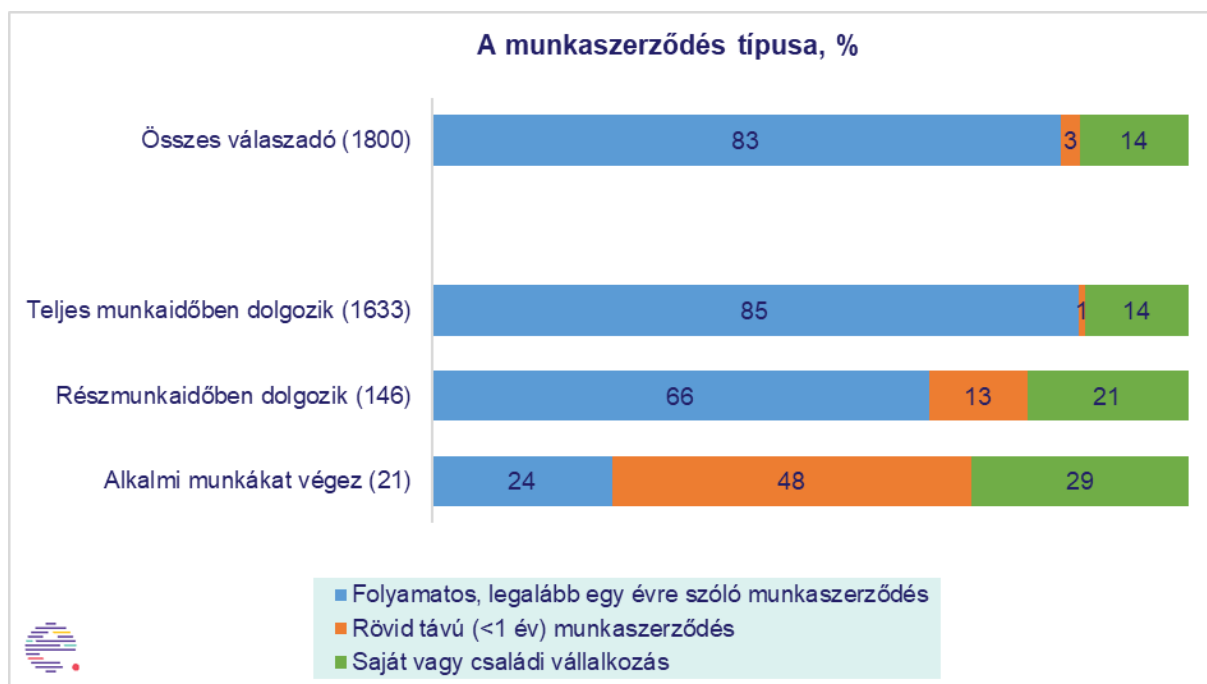
5.2. A kivándorlók munkaerőpiaci helyzete

Kérdőívünkben egyrészt arra kérdeztünk rá, hogy mi jellemző a válaszadó jelenlegi munkaerőpiaci helyzetére, másrészt arra is, hogy a Romániából való elköltözést megelőző egy hónapban mi volt a jellemző. Az alábbi ábrán látható, hogy a kérdőívre válaszolók nagytöbbsége mind a kiköltözés előtt (67 százalék), mind a jelenlegi helyzete szerint (84 százalék) dolgozott valamilyen formában. A Romániából való kiköltözést megelőzően sokan (a válaszadók majdnem egynegyede) tanultak: vagy középiskolában, szakiskolában (10 százalék), vagy pedig egyetemen vagy posztgraduális képzésben (14 százalék). Viszonylag kevesen említették, hogy nem dolgoztak és nem is tanultak (7 százalék). Ez egy vegyes kategória, egyaránt tartalmazza a munkanélkülieket, a nyugdíjasokat, a kisgyerekeket, a gyereknevelési szabadságon levőket, egyéb inaktívakat. Míg a tanulmányaikat folytatók aránya a jelenlegi helyzet szerint 3 százalék körüli, addig az inaktívak aránya számottevően nőtt, válaszadóink 13 százaléka a jelenlegi helyzete szerint ide sorolható. Többségük olyan személy lehet, aki külföldön lépte át a nyugdíjkorhatárt.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

Egy következő kérdésre a munkaerőpiacon jelen levő válaszadók (1800 személy) nagy többsége, 83 százaléka azt jelölte, hogy folyamatos, legalább egy évre szóló munkaszerződése van. Alig 3 százalék azoknak az aránya, akik azt mondták, hogy alkalmi munkát végeznek, amely kevesebb mint egy évig fog tartani. A saját vagy családi vállalkozásban dolgozók aránya pedig 14 százalék.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Megjegyzés: az elmúlt egy hónapra jellemző foglalkozási helyzetet jelen időre fogalmaztuk át, de az minden esetben a kérdezést megelőző egy hónapra vonatkozik.

A két kérdés alapján egy új változót képeztünk, a válaszadók aktivitásának jobb megjelenítésére. E szerint a kutatásban résztvevők nagytöbbsége, 65 százaléka teljes munkaidőben, hosszú távú (legalább egyéves), folyamatos munkaszerződés alapján dolgozik. Egy további csoportot azok képeznek, akik részmunkaidőben vagy rövid távú szerződéssel, vagy éppen csak alkalmi munkát végeznek, az ő arányuk 7 százalék körüli. Külön csoportként kezeltük azokat, akik saját (vagy családi) vállalkozásban dolgoznak, ők az összes válaszadó 12 százalékát teszik ki. A kutatás időpontjában a megkérdezettek 3 százaléka tanult, illetve 13 százaléka inaktív volt munkaerőpiaci szempontból.

A teljes munkaidős, folyamatos munkaszerződések aránya a férfiak, az 50 év alattiak, a 2010 után kivándoroltak körében hangsúlyos az átlaghoz képest. A fogadó országok szerint nagyobb valószínűséggel jellemző Svájcban (az itt élők 79 százaléka), Németországban (72 százalék), az Egyesült Királyságban és Írországon, illetve Ausztriában (68-68 százalék). A kevésbé kiszámítható munkaviszonyok inkább a nők esetében jellemzőek, és olyan országokban felülreprezentáltak az így foglalkoztatottak aránya, mint a nem európai államokban (elsősorban Ausztráliában – 18 százalék), Németországban (11 százalék), Belgiumban (19 százalék) vagy Franciaországban (14 százalék). A saját vállalkozásban dolgozók aránya a 40 év felettiek és az alacsonyabban végzetek körében hangsúlyosabb, akik már 2010 előtt kivándoroltak, sok esetben még gyerekként. Országok szerint Olaszországban (26 százalék), az Amerikai Egyesült Államokban (21 százalék), Kanadában (20 százalék), Spanyolországban (19 százalék) átlagon felüli a saját vagy családi vállalkozással rendelkező erdélyi magyar válaszadóink aránya. A válaszadás pillanatában kint tanulók alapvetően az észak-európai államokban felülreprezentáltak: a Svédországban tartózkodók 14, Hollandiában 11, Dániában és Finnországban 10-10 százaléka tanult a 3 százalékos átlaghoz képest.

Aktivitás háttérváltozók szerint (%)

		Teljes munkaidő, folyamatos szerződés	Részmunkaidő, rövid távú szerződés, alkalmi munka	Saját vagy családi vállalkozás	Tanul	Inaktív
Neme	Férfi	70,1	4,1	13,2	2,9	9,7
	Nő	61,3	9,1	10,7	3,3	15,7
Jelenlegi életkor	18–29 év	68,5	6,3	2,1	14,1	9,0
	30–39 év	67,5	8,6	11,1	1,8	11,0
	40–49 év	71,0	8,6	15,1	1,9	3,5
	50 év felett	56,6	5,1	14,1		24,2
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 osztály	66,7	8,2	14,5	1,9	8,7
	Érettségi vagy posztliceális	63,9	6,8	10,5	3,2	15,6
	Legalább egyetemi	65,3	7,1	12,1	3,3	12,2
Származási hely	Székelyföld	67,2	6,9	12,5	3,3	10,2
	Közép-Erdély	60,1	8,7	12,8	2,3	16,0
	Partium	65,8	6,1	9,6	3,4	15,1
	Dél-Erdély	67,6	4,1	9,7	4,1	14,5
	Bánság	58,3	12,5	11,1	2,8	15,3
	Észak-Erdély	63,0	6,0	13,0	3,0	15,0
Jelenlegi lakhely	Magyarország	62,4	5,4	13,3	2,7	16,2
	Németország	71,5	11,1	4,6	1,4	11,4
	UK, Írország	68,0	7,2	14,9	4,5	5,4
	USA, Kanada	62,6	3,0	20,2	3,0	11,1
	Ausztria	67,5	6,2	15,0	1,2	10,0
	Svájc	78,7	5,3	2,7	1,3	12,0
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	63,5	10,6	8,7	6,7	10,6
	Észak-Európa	58,5	8,5	7,4	10,6	14,9
	Dél-Európa	57,1	8,9	21,4	3,6	8,9
	Egyéb, nem Európa	53,3	16,7	10,0		20,0
Kiköltözés éve	1990 előtt	49,8	3,4	14,3	0,3	32,1
	1990–1999 között	63,6	6,2	17,6	0,8	11,8
	2000–2009 között	65,9	9,1	14,8	1,4	8,7
	2010–2015 között	71,1	7,9	6,2	3,3	11,5
	2016–2020 között	68,4	7,2	4,7	11,6	8,1
Életkor kivándorláskor	18 év alatt	56,0	8,6	17,2	8,6	9,5
	18–23 év	67,1	6,7	11,8	5,2	9,2
	24–30 év	68,5	7,9	13,4	1,1	9,0
	30 év felett	57,9	6,2	7,9	0,6	27,4
Összes válaszadó		64,9	7,1	11,7	3,1	13,2

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

A válaszadóktól azt is megkérdeztük, hogy mi a foglalkozásuk, konkrétan mit dolgoznak. Erre válaszolhattak egy kilenc kategóriás zárt kérdés segítségével a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (magyarul FEOR–08, románul COR)⁵ kategóriái szerint, illetve rákérdeztünk egy második, nyitott kérdés formájában is. Először nézzük a zárt kérdésre adott válaszokat. A válaszadók relatív többsége felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásban dolgozott a kérdezés előtti egy hónapban (27 százalék). Szintén magas azoknak az aránya, akik a szolgáltatási, kereskedelmi, értékesítési foglalkozási főcsoportot jelölték meg (17 százalék), illetve a szakképzettséget nem igénylő, egyszerű foglalkozási főcsoportot (16 százalék). Gazdasági, igazgatási vezető, törvényhozó az önbevallás szerint 4 százalékuk.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

A nyitott kérdésre adott válaszokat kódoltuk, szintén a FEOR–08 rendszer segítségével, figyelembe véve nemcsak az adott szöveges választ, hanem az egyén kilenc kategóriás zárt kérdésre adott válaszát, nemét, életkorát és iskolai végzettségét is. Ezeknek az újrakódolt válaszoknak az úgynevezett kétszámjegyűs kategorizációját mutatjuk be az elemzésben. A kutatásban részt vevő, a külföldi ország munkaerőpiacán jelen levő és ezt a kérdést kitöltő válaszadókat (n=1793) 45 foglalkozási típusba tudtuk besorolni. Ebből 21 olyan foglalkozási csoport van, amelyhez legalább a válaszadók 1 százaléka tartozik. A következő táblázatban bemutatjuk ezt a 21 foglalkozási csoportot, az egyes kategórián belüli jellemző válaszokat, illetve a kérdésre válaszolók megoszlását.

⁵ Magyarul Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (FEOR):

<https://www.ksh.hu/docs/szolgalatasok/hun/feor08/feorlista.html>. Románul Clasificarea Ocupațiilor din

România (COR): <https://mmuncii.ro/j33/index.php/ro/2014-domenii/munca/c-o-r>. Letöltés dátuma: 2022.12.05.

Az aktív válaszadók foglalkozás szerinti megoszlása, FEOR–08 csoportok szerint

Foglalkozási csoport	Jellemző válaszok	Megoszlás, n, %	
21 – Műszaki, informatikai és természettudományi foglalkozások	Mérnökök (építész, gépész, villamos, tervező, vegyész), informatikusok (szoftvermérnök, programozó, fejlesztő), kutatók, biológusok	139	7,8
51 – Kereskedelmi és vendéglátóipari foglalkozások	Bolti eladók, értékesítők, üzletvezetők, pénztárosok, illetve szakácsok, felszolgálók, bárosok	137	7,6
41 – Irodai, ügyviteli foglalkozások	Könyvelők, adminisztratív irodai munka, irodai asszisztensek, titkárnők, logisztikusok, raktárosok, HR-asszisztensek	122	6,8
24 – Oktatók, pedagógusok	Tanárok, óvónők, egyetemi oktatók, nyelvtanárok, gyógypedagógusok	111	6,2
22 – Egészségügyi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	Orvosok (szakorvos, fogorvos, családorvos, gyógytornász, fizioterapeuta), orvosi asszisztensek és nővérek, gyógyszerészek	108	6,0
92 – Egyszerű szolgáltatási, szállítási és hasonló foglalkozások	Raktárosok, csomagolók, árufeltöltők, konyhai kisegítők, mosogatók, futárok	104	5,8
31 – Technikusok és hasonló műszaki foglalkozások	Informatikusok (programozó, tesztelő), minőségellenőrök, üzemvezetők, laboratóriumi technikusok, műszaki szerelők	103	5,7
25 – Gazdálkodási jellegű foglalkozások	Menedzserek (projekt, HR, termék, szolgáltatás, marketing), irodavezetők, gazdasági elemzők és tanácsadók, banki alkalmazottak, mérlegképes könyvelők	98	5,5
75 – Építőipari foglalkozások	Villanyszerelők, víz-, gáz- és fűtőszelők, kőművesek, festő-mázolók, ácsok, asztalosok	97	5,4
52 – Szolgáltatási foglalkozások	Idősgondozók, gyermekfelvigyázók, gondnokok, fodrászok, kozmetikusok	93	5,2
84 – Járművezetők és mobil gépek kezelői	Kamionsofőrök, targoncavezetők, gépkocsivezetők, taxisofoőrök, autóbuszvezetők, darukezelők	76	4,2
33 – Egészségügyi foglalkozások	Betegápolók és asszisztensek (általános, fogászati, gyógyszerészeti), optikusok	64	3,6
26 – Jogi és társadalomtudományi foglalkozások	Közgazdászok, jogászok és ügyvédek, fordítók és tolmácsok, szociológusok és statisztikusok, történészek és levéltárosok, kutatók	56	3,1
93 – Egyszerű ipari, építőipari, mezőgazdasági foglalkozások	Gyári munkások, segédmunkások, mezőgazdaságban dolgozó munkások (növénytermesztők és állattenyésztők)	56	3,1
36 – Üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői, hatósági ügyintézők, ügynökök	Vállalati értékesítők, beszerzők, gazdasági-, pénzügyi-, jogi-, marketingasszisztensek, ügyintézők	43	2,4
91 – Takarítók és hasonló jellegű egyszerű foglalkozások	Takarítók (intézményekben, vállalatoknál, magánszemélyeknél), házvezetők	38	2,1
73 – Fém- és villamosipari foglalkozások	Lakatosok, hegesztők, munkagépek szerelői, karbantartói, műszerészek	32	1,8
27 – Kulturális, sport-, művészeti és vallási foglalkozások (felsőfokú)	Zenészek, újságírók, lelkészek, rendezvényszervezők, fotósok, könyvkiadók, sportoktatók	27	1,5
61 – Mezőgazdasági foglalkozások	Kertészek, szakképzett mezőgazdasági munkások (növénytermesztés és állattenyésztés)	26	1,5
13 – Termelési és szolgáltatást nyújtó egységek vezetői	Üzletvezetők, cégvezetők, részlegvezetők, programvezetők	25	1,4
42 – Ügyfélkapcsolati foglalkozások	Recepciósök, ügyintézők, ügyfélmenedzserek, IT helpdesk	25	1,4
Többiek (FEOR2 kódok: 11, 14, 23, 29, 32, 34, 35, 37, 39, 62, 71, 72, 74, 79, 81, 82, 83)		243	11,9%

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

A FEOR–08 lista felső 4 csoportjába (10, 20, 30, 40-es csoportszámú foglalkozások) tartozókat nevezhetjük szellemi foglalkozásúaknak, míg a többiek (50, 60, 70, 80 és 90-es csoportszámú foglalkozások) fizikai foglalkozásúaknak. A kutatásunkban részt vevő, a külföldi munkaerőpiacon jelen levő és a foglalkozási kérdésre is válaszoló személyek 57 százaléka szellemi, míg 43 százaléka fizikai foglalkozású. Itt ismételtelen fontos felhívni a figyelmet, hogy a vizsgálat nem reprezentatív, az alacsonyabb képzettségűek, alacsonyabb foglalkoztatási státuszúak kisebb eséllyel vehettek részt az online kérdőív kitöltésében.

Viszont érdemes arra rávilágítani, hogy a különböző demográfiai, társadalmi vagy migrációs háttérű csoportokhoz tartozó válaszadók milyen foglalkozási csoportokban alul- vagy éppen felülreprezentáltak. Ennek érdekében az első tíz, leggyakrabban előforduló másodszintű FEOR-kategóriákat áttekintjük az eddig is használt háttérváltozók szerint.

A nemek szerinti megoszlások nem okoztak meglepetést: a férfiak az építőipari (12 százalék), a műszaki, informatikai, természettudományi (12 százalék), illetve a technikai és hasonló műszaki foglalkozásúak (9 százalék) csoportjaiban foglalkoztatottak átlagon felül, a nők pedig elsősorban a kereskedelmi, vendéglátóipari (10 százalék), az irodai, ügyviteli foglalkozásokban (9 százalék), illetve oktatóként, pedagógusként (9 százalék) dolgoznak.

Az iskolai végzettség szerint azt látjuk, hogy míg a legfeljebb 10 osztályt elvégzett válaszadóink elsősorban építőipari (16 százalék), kereskedelmi, vendéglátóipari (12 százalék) vagy egyszerű ipari, építőipari, mezőgazdasági (11 százalék) foglalkozási csoportokban dolgoznak nagyobb arányban, addig a felsőfokú végzettségűek elsősorban műszaki, informatikai, természettudományi (14 százalék), oktatói, pedagógusi (12 százalék), illetve felsőfokú képzettséghez kapcsolódó egészségügyi (11 százalék) területeken felülreprezentáltak.

A legfiatalabb, 18–29 éves korosztályba tartozók számottevő része az alacsonyabb státuszú munkakörökben foglalkoztatott: az egyszerű szolgáltatási, szállítási (15 százalék), vagy az egyszerű ipari, építőipari, mezőgazdasági (8 százalék) foglalkozási csoportokban felülreprezentáltak, viszont a magasabb státuszú állásokban is jelen vannak: szintén 8 százalék körüli a részük a műszaki, informatikai és természettudományok területén, 7 százalékuk pedig gazdálkodási, pénzügyi, számviteli foglalkozású. A 30–39 évesek legjelentősebb csoportja ugyancsak a műszaki, informatikai, természettudományos területen felülreprezentáltak (10 százalék), de tekintélyes arányban jelen vannak körükben a kereskedelem és vendéglátóiparban (8 százalék), illetve az egészségügyi és a pénzügyi területen foglalkoztatottak is. A jelenleg 40–49 éves korosztály pedagógusként, irodai, ügyviteli munkakörökben, illetve az egészségügyben dolgozik nagyobb arányban. Az idősebb, 50 év és a feletti aktív válaszadóink leggyakrabban a kereskedelem és vendéglátóipar területén dolgoznak (9 százalékuk), ezt követően a műszaki, informatikai és természettudományok területén (8 százalék), illetve hasonló arányban technikusok, illetve szolgáltatásokban foglalkoztatottak.

A Magyarországon élő válaszadóink elsősorban műszaki, informatikai, természettudományi (9 százalék), irodai, ügyviteli (8 százalék), illetve kereskedelmi, vendéglátóipari (8 százalék) foglalkozási csoportokban dolgoznak, illetve felülreprezentáltak más országokhoz képest az irodai-ügyviteli, az egészségügyi és pénzügyi területeken foglalkoztatottak is. Németországi válaszadóink az alacsonyabb státuszú foglalkozási kategóriákban felülreprezentáltak: az egyszerű szolgáltatási foglalkozásokban (14 százalék), a szolgáltatási foglalkozásokban (7 százalék), illetve a járművezetői foglalkozásokban (7 százalék). Akik az Egyesült Királyságban

élnék, – hogy a három leggyakoribb célországban élőkét vizsgáljuk –, azok elsősorban járművezetők (9 százalék), kereskedelmi, vendéglátóipari (9 százalék), illetve irodai, ügyviteli dolgozók (9 százalék).

A tíz legjellemzőbb foglalkozási kategória megoszlása háttérváltozók szerint (%)

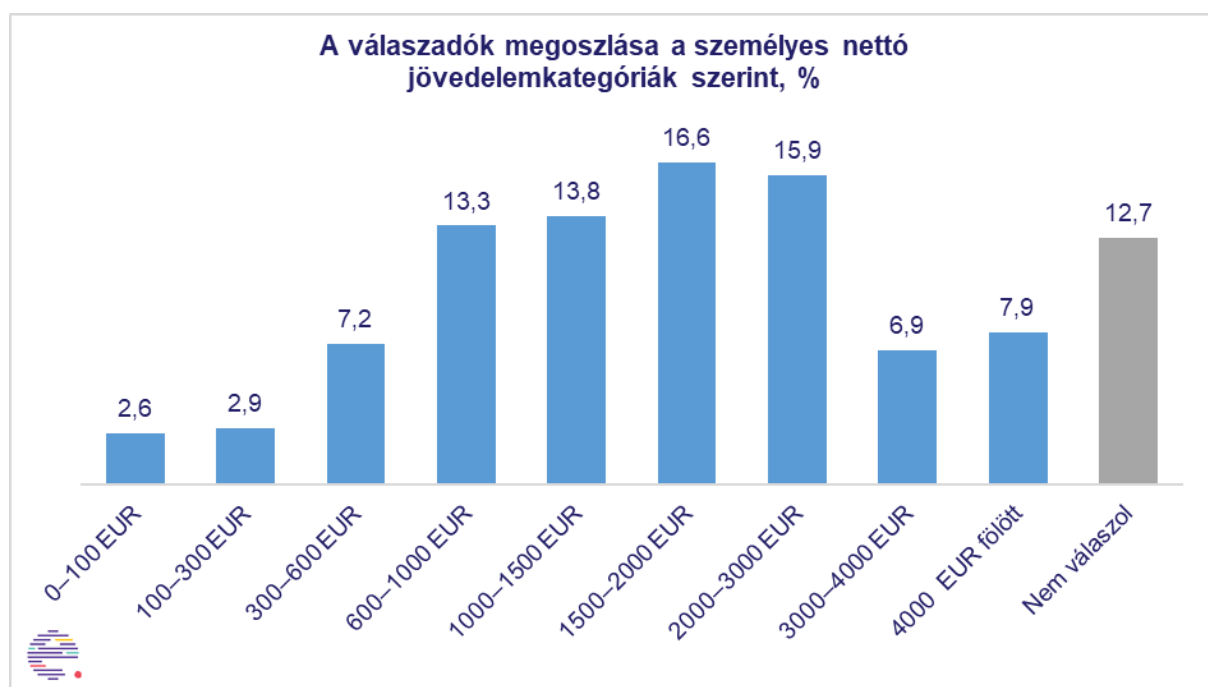
		Műszaki, infor- matikai, termé- szettud.	Egész- ségügyi (felső- fokú)	Oka- tók, peda- gógus- ok	Gazdál- kodás (pénz- ügy, szám- vitel)	Techni- kusok	Irodai, ügy- viteli	Keres- kedelmi, vendég- látó- ipari	Szol- gál- tatási	Építő- ipari	Egy- szerű szolgál- tatási, szállí- tási
Neme	Férfi	11,8	4,6	2,8	3,7	9,3	3,8	4,7	2,0	12,4	3,8
	Nő	4,7	7,1	8,7	6,8	3,1	9,0	9,8	7,6	0,3	7,3
Jelenlegi életkor	18–29 év	7,5	5,1	1,6	7,1	5,1	5,5	5,9	3,5	5,5	15,0
	30–39 év	10,1	7,6	4,5	7,0	5,3	7,0	7,8	5,6	5,8	3,9
	40–49 év	5,7	6,7	9,9	5,5	4,5	7,1	6,5	3,2	5,7	4,1
	50 év felett	7,7	4,4	6,4	3,3	7,5	7,0	9,3	7,5	4,8	4,8
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 o.					2,2	2,7	12,4	8,6	16,2	7,6
	Érettségi vagy posztliceális	1,4	0,6	0,6	0,3	7,1	8,2	10,2	7,4	8,8	10,4
	Legalább egyetemi	14,1	11,4	11,7	10,5	5,5	6,6	4,7	2,8	0,7	2,0
Származási hely	Székelyföld	6,0	3,8	4,7	5,7	5,2	6,0	8,5	5,6	5,3	7,8
	Közép-Erdély	6,8	9,9	6,8	5,2	4,7	7,1	8,1	5,2	6,8	2,1
	Partium	10,1	7,2	7,7	3,9	7,7	8,2	6,4	3,6	4,9	5,4
	Dél-Erdély	9,5	6,0	8,6	6,9	4,3	6,0	6,0	4,3	5,2	7,8
	Bánság	13,6		10,2	5,1	5,1	6,8	6,8	10,2	5,1	5,1
	Észak-Erdély	11,1	7,4	3,7	9,9	8,6	7,4	6,2	6,2	2,5	3,7
Jelenlegi lakhely	Magyarország	8,9	7,2	6,8	7,2	6,9	7,8	7,6	3,7	4,5	2,4
	Németország	4,3	5,9	6,2	2,0	3,9	5,6	6,2	6,6	5,3	14,1
	UK, Írország	7,6	2,5	6,1	6,6	4,6	8,1	8,6	7,1	5,1	7,6
	USA, Kanada	9,4	7,1	10,6	4,7	4,7	7,1	8,2	5,9	9,4	1,2
	Ausztria	10,0		2,9	2,9	5,7	7,1	15,7	8,6		5,7
	Svájc	10,8	4,6		3,1	6,2	4,6	4,6	7,7	9,2	13,8
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	4,7	3,5	7,0	4,7	5,8	8,1	4,7	1,2	10,5	7,0
	Észak-Európa	11,6	11,6	1,4	2,9	5,8	2,9	5,8	4,3	10,1	2,9
	Dél-Európa		4,1	4,1	4,1	2,0		12,2	8,2	4,1	8,2
	Egyéb, nem Európa	8,3	8,3	12,5	8,3	8,3		8,3	16,7	4,2	
Kiköltözés éve	1990 előtt	8,1	4,6	8,6	4,1	10,2	11,2	10,2	4,1	5,1	2,5
	1990–1999 között	9,0	5,5	9,2	5,7	6,2	6,2	8,7	4,1	4,8	3,2
	2000–2009 között	7,2	6,3	7,7	5,4	5,0	7,2	5,4	5,0	7,0	3,2
	2010–2015 között	6,5	6,7	3,5	6,9	4,8	6,3	8,6	6,7	5,8	8,0
	2016–2020 között	8,6	6,2	1,6	3,5	4,7	4,7	5,9	5,5	3,1	13,3
Életkor kivándorlaskor	18 év alatt	5,3	2,1	6,3	8,4	7,4	8,4	11,6	4,2	4,2	3,2
	18–23 év	6,0	4,0	5,8	6,7	5,8	7,7	9,1	4,1	6,3	6,0
	24–30 év	11,7	10,4	7,8	5,7	5,4	5,7	5,9	4,3	4,0	4,7
	30 év felett	5,8	4,3	4,3	1,4	5,8	6,1	6,1	9,3	6,1	7,8
Aktív válaszadók, n=1793		7,8	6,0	6,2	5,5	5,7	6,8	7,6	5,2	5,4	5,8

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

5.3. A kivándorlók jövedelmi helyzete

A személyes jövedelemre vonatkozó kérdést a kérdőívet kitöltők 87 százaléka válaszolta meg. Ezt a kérdést azért is tartottuk fontosnak, mert előre látható volt, hogy a kivándorlás alapvető mozgatórugója az itthoni és külföldi jövedelmek közötti eltérés.

A kutatásban részt vevő személyek relatív többsége bevallásuk szerint 1500 és 2000 euró közötti havi személyes jövedelemmel rendelkezik (17 százalék), és közel hasonló arányban mondták azt is, hogy 2000 és 3000 euró közötti a havi személyes nettó jövedelmük. Ennél többet viszonylag kevesen keresnek: a válaszadók 7 százaléka keres 3000–4000 euró között, illetve 8 százalékuk 4000 euró fölött. A legalacsonyabb jövedelműek is viszonylag kevesen vannak a válaszadóink között: 3 százalékuk keres havonta 100 euró alatt, és további 3 százalékuk 100–300 euró között. Az adatok értelmezésénél újra felhívjuk a figyelmet arra, hogy a válaszadók köre nem tekinthető reprezentatív mintának. Nagyobb valószínűséggel a kisebb jövedelmű emigránsok alulreprezentáltak a kutatásban résztvevők körében.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

A jövedelmi kategóriákból átlagjövedelmet becsültünk, úgy, hogy a kiválasztott intervallumok közéértékét tekintettük az adott személy keresetének. A torzítás tényével tisztában vagyunk, viszont így lehetőségünk nyílik rálátni, hogy milyen demográfiai, társadalmi jellemzők határozzák meg a kivándorlók jövedelmét. Ezt egy statisztikai magyarázómodellel vizsgáljuk meg. Az itt használt többváltozós lineáris regresszióelemzésre azért van szükség, mert a látszólagos összefüggések sok esetben elfedik a valódi statisztikai relációkat. Például a személy életkora összefügghet azzal, hogy mióta tartózkodik külföldön, és sok esetben azzal is, hogy milyen országba vándorolt, vagy például az iskolai végzettség meghatározhatja, hogy szellemi vagy

fizikai munkát végez-e egy adott személy. A regressziós eljárással tehát pontosabb és árnyaltabb képet kapunk az egyes tényezők befolyásának irányáról és erősségéről.

Az elemzést azok között végeztük, akik aktívak a munkaerőpiacon és a jövedelmüket is megválasztották, összesen 1575 fő körében. Esetükben 2047 euró volt a becsült átlagos jövedelem. A függő változót a jövedelem, a független változókat a válaszadó neme, életkora, befejezett iskolai végzettsége, a kivándorlás periódusa, a munkaerőpiaci aktivitás típusa, a foglalkozás jellege (szellemi vagy fizikai munka), illetve a célországok képezték. Az alábbi táblázatban nyomon követhetők az egyes csoportokba bekerült esetszámok, a hozzájuk tartozó személyes havi nettó jövedelem euróban megbecsülve, illetve a regressziós elemzés főbb mutatószámai. Az ábrán ugyanakkor csak a standardizált regressziós értékeket (Beta) tüntetjük fel: ez azt mutatja, hogy az adott jellemzőnek milyen erős befolyása van (akár pozitív, akár negatív irányba) a függő változóra (tehát a jövedelemre), amennyiben az egyén többi tulajdonságát is figyelembe vesszük (kontroll alatt tartjuk). Az egyének származási helye, régiója, illetve a kiköltözés időpontjában jellemző életkora nem mutatott szignifikáns befolyást a jövedelmekre, ezért kihagytuk őket a modellből.

Regressziós modellünk alapján válaszadóink közül a férfiak szignifikánsan magasabb becsült jövedelemmel rendelkeztek, mint a nők, függetlenül attól, hogy milyen korúak, milyen végzettségűek, hova és mikor vándoroltak ki, illetve milyen típusú munkakörben dolgoznak. Abszolút értékben a férfiak havonta átlagosan mintegy 600 euróval keresnek többet. A jövedelmi különbség tovább növekedik, mintegy 650 euróra, ha figyelembe vesszük a válaszadók egyéb jellemzőit is.

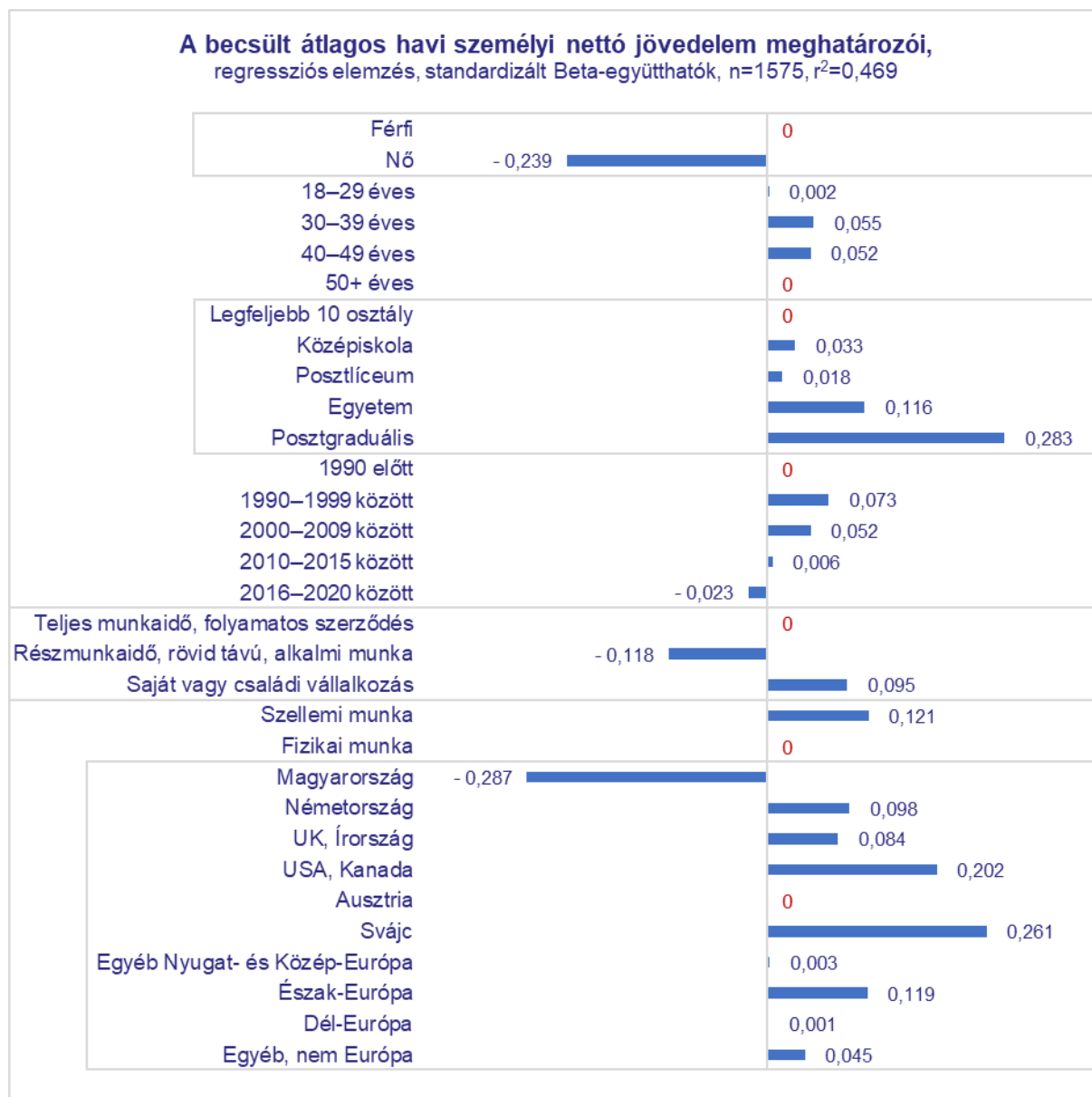
Korcsoportok szerint nincs statisztikailag releváns eltérés, a 18–29 évesek nagyon hasonló jövedelemmel rendelkeznek, mint az 50 év feletti idősök, amennyiben a többi változót is figyelembe vesszük. Náluk a 30–39, illetve a 40–49 évesek valamivel jobb keresettel rendelkeznek, de a különbségek statisztikailag nem szignifikánsak.

Az iskolai végzettségnek nagyon erős a hatása a jövedelemre, függetlenül a többi egyéni jellemzőtől. Míg az alacsonyabb iskolázottságú (10 osztály alatt, középiskola és posztlíceum) személyek között nincs számottevő eltérés, addig az egyetemet végzettek már jelentősen többet keresnek, és a posztgraduális képzéssel rendelkezők még náluk is előnyösebb helyzetben vannak a külföldi munkaerőpiacon. A legkevésbé kvalifikált válaszadóink fele annyit keresnek, mint az egyetem utáni képzésben részesültek, a becsült havi jövedelmek között abszolút értékben majdnem 1500 euró a különbség, ez 1100 euróra mérséklődik, amennyiben figyelembe vesszük a többi jellemzőt (nemet, kiköltözés évét, az aktivitás és a foglalkozás jellegét, illetve a befogadó országot).

A kiköltözés periódusa szerint nincs szignifikáns eltérés a jövedelmekben. Az abszolút értékek szerint a legjobban a 2000 és 2009 között emigrálók keresnek, viszont ez egyéb jellemzőiknek köszönhető (koruknak, célországuknak, munkaerőpiaci helyzetüknek).

A válaszadók aktivitásának típusa, illetve foglalkoztatottságuk jellege viszont már meghatározó a jövedelmekben. A részmunkaidőben foglalkoztatottak vagy alkalmi munkát végzők jövedelme a legalacsonyabb, náluk jobban keresnek a teljes munkaidőben, hosszú távú szerződéssel rendelkezők, illetve még jobban azok, akik saját vagy családi vállalkozásban dolgoznak.

A fogadó országok szerint is vannak jelentős eltérések, amennyiben kontroll alatt tartjuk a többi változót. Referenciacsoportnak itt Ausztriát vettük, mivel az ottani jövedelmek álltak legközelebb a válaszadóink átlagához. Ausztriához képest a Magyarországon élő válaszadóink szignifikánsabban rosszabbul, relatív értékben majdnem 800 euróval kevesebbet keresnek. Az ellentétes oldalon Svájc emelkedik ki, itt a legmagasabbak a jövedelmek, ezt követően az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában, majd az észak-európai országokban. A két nagy célországban, Németországban és az Egyesült Királyságban mintegy 350 euróval magasabbak a relatív havi jövedelmek Ausztriához képest, amennyiben a válaszadók további demográfiai, munkaerőpiaci és migrációs jellemzőit is figyelembe vesszük.

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. A piros „0”-ák a referenciakategóriákat jelölik.

**A becsült átlagos havi személyi nettó jövedelem meghatározói.
Lineáris regresszióelemzés**

		Eset- szám	Becsült jövedelem átlaga	B	Beta	t	Sig.
Neme	Férfi	689	2 393	ref.			
	Nő	886	1 777	-654	-0,239	-12,59	0,000
Jelenlegi életkor	18–29 éves	240	1 953	9	0,002	0,08	0,936
	30–39 éves	447	2 342	166	0,055	1,91	0,056
	40–49 éves	434	2 096	160	0,052	2,15	0,032
	50+ éves	454	1 758	ref.			
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 osztály	144	1 552	ref.			
	Középiskola	458	1 768	98	0,033	1,00	0,316
	Posztliceum	152	1 838	84	0,018	0,70	0,485
	Egyetem	594	2 055	326	0,116	3,09	0,002
	Posztgraduális	227	3 039	1 097	0,283	8,95	0,000
Kiköltözés éve	1990 előtt	156	1 670	ref.			
	1990–1999 között	372	1 950	233	0,073	2,35	0,019
	2000–2009 között	387	2 229	165	0,052	1,51	0,133
	2010–2015 között	425	2 197	19	0,006	0,16	0,874
	2016–2020 között	235	1 876	-87	-0,023	-0,67	0,506
Aktivitás típusa	Teljes munkaidő, folyamatos szerződés	1 232	2 052	ref.			
	Részmunkaidő, rövid távú szerződés, alkalmi munka	134	1 399	-574	-0,118	-6,24	0,000
	Saját vagy családi vállalkozás	209	2 429	382	0,095	4,97	0,000
Foglalkozás jellege	Szellemi munka	902	2 204	332	0,121	4,93	0,000
	Fizikai munka	673	1 835	ref.			
Jelenlegi lakhely	Magyarország	727	1 426	-783	-0,287	-5,79	0,000
	Németország	276	2 278	352	0,098	2,45	0,014
	UK, Írország	180	2 511	358	0,084	2,38	0,017
	USA, Kanada	72	3 764	1 314	0,202	7,44	0,000
	Ausztria	60	2 007	ref.			
	Svájc	60	3 788	1 857	0,261	10,07	0,000
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	76	2 174	16	0,003	0,09	0,926
	Észak-Európa	61	2 963	837	0,119	4,59	0,000
	Dél-Európa	42	2 005	5	0,001	0,03	0,979
	Egyéb, nem Európa	21	2 721	533	0,045	2,10	0,036
Összesen		1 575	2 047				
R²		0,469					
Konstans				584		3,05	0,002

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Jelentések: B – regressziós együttható, koefficiens; Beta – standardizált regressziós együttható; t – a regressziós együttható és a hozzá tartozó standard hiba hányadosa; Sig. – szignifikanciaszint; ref. – referencia (viszonyítási) kategória. Kiemelve a jelentős és statisztikailag szignifikáns értékek.

5.4. Gyermekvállalás külföldön

Habár a gyermekvállalás témaköre inkább a demográfiai jellemzők közé lenne beilleszthető, mi mégis az integrációs témakörben tárgyaljuk. Ugyanis a kérdőívben nem a külföldön élők gyermekszámára kérdeztünk rá, hanem csakis arra, hogy született-e gyermeke a külföldön tartózkodás alatt. Ez egyrészt jelzi, hogy a külföldre távozó személy valamilyen szintű biztonságban érzi magát a befogadó országban, valamilyen szinten már integrálódott, például a gyermekszüléssel kapcsolatos egészségügyi és egyéb szociális szolgáltatásokat igénybe tudja venni. Másrészt utal a romániai demográfiai veszteségre is, hiszen a külföldön megszületett és ott élő gyermekek (elméletileg) nem képezik az itthoni lakónépesség részét.

A kérdőívre válaszolók 44 százalékának született gyermeke a külföldön tartózkodása alatt, ez a férfiak körében 43 százalék, míg a nők körében 46 százalék volt. A külföldi gyerekvállalás értelemszerűen a kivándorlók korával, illetve a külföldön tartózkodás hosszával függ össze. Külföldre költözésük után nagyobb valószínűséggel vállaltak gyermeket a jelenleg 30–49 évesek, a 2010-es évek előtt kiköltözők, akik fiatalon vagy akár gyerekként hagyták el Romániát. Ők nagyobb eséllyel Magyarországon vagy a tengerentúl élnek, és rendelkeznek a befogadó ország állampolgárságával.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a külföldön született gyermekeket anyakönyvezik-e Romániában a szülők. Ez egyrészt szintén az integráció (vagy annak hiányának) mutatója, illetve formális szempontból ez növeli az itthoni lakónépesség számát.

Azoknak, akiknek született külföldön gyermekük, 28 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy gyermeküket anyakönyvezték Romániában. Átlagon felüli arányban tették/teszik ezt a fiatalabb, 18–39 éves válaszadók, akik 24 éves koruk után költöztek külföldre, és akik a 2000-es évek után hagyták el Romániát. Meghatározó ebben a kérdésben, hogy a szülőknek van-e állampolgársága a fogadó országban. Akiknek van, azoknak csupán egyötöde (19 százaléka) anyakönyvezte gyermekét Romániában, akiknek nincs, azoknak többsége (52 százaléka) itthon is regisztrálta gyermekét. Például a Svájcban született gyermekek többsége itthon is regisztrálva van (61 százalék), de magas ez az arány a dél-európai államok (48 százalék), Németország (47 százalék) vagy az Egyesült Királyság (42 százalék) területén élő kivándorlók esetében is.

Gyerekvállalás külföldön háttérváltozók szerint (%)

		Született gyermeke külföldön	Ha igen: a gyermeket anyakönyvezték Romániában
Neme	Férfi	42,5	26,1
	Nő	45,5	29,7
Jelenlegi életkor	18–29 év	14,7	49,0
	30–39 év	49,0	42,9
	40–49 év	61,5	27,2
	50 év felett	41,3	12,7
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 osztály	40,1	22,9
	Érettségi vagy posztliceális	40,0	28,6
	Legalább egyetemi	48,3	28,9
Származási hely	Székelyföld	42,6	33,8
	Közép-Erdély	48,6	24,1
	Partium	43,2	25,7
	Dél-Erdély	43,4	30,2
	Bánság	41,7	20,0
	Észak-Erdély	46,0	17,4
Jelenlegi lakhely	Magyarország	51,1	18,0
	Németország	37,9	47,4
	UK, Írország	29,7	42,4
	USA, Kanada	53,5	28,3
	Ausztria	28,7	34,8
	Svájc	37,3	60,7
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	33,7	37,1
	Észak-Európa	46,8	34,1
	Dél-Európa	44,6	48,0
	Egyéb, nem Európa	43,3	15,4
Kiköltözés éve	1990 előtt	58,0	6,5
	1990–1999 között	61,4	16,9
	2000–2009 között	54,2	39,3
	2010–2015 között	32,1	49,1
	2016–2020 között	10,3	45,5
Életkor kivándor- láskor	18 év alatt	62,9	12,3
	18–23 év	51,4	26,7
	24–30 év	51,9	33,3
	30 év felett	16,0	31,2
A fogadó ország állampolgára?	Igen	52,8	19,0
	Nem	31,5	51,5
Összes válaszadó / akinek született gyereke külföldön		44,2	28,3

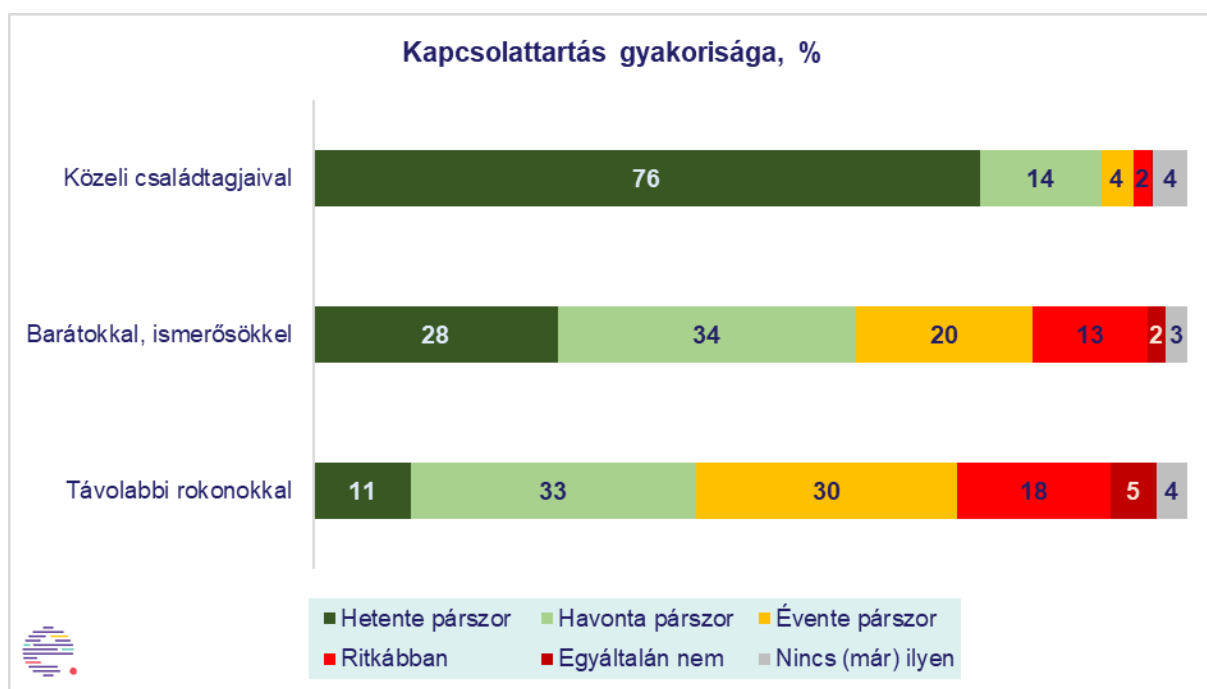
Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

6. Kötődés az „otthonhoz”

6.1. Kapcsolattartás az otthoniakkal

A kérdőívben arra is rákérdeztünk, hogy a kivándorlók milyen gyakran és milyen formában tartják a kapcsolatot az otthoniakkal, akár telefonon, interneten vagy levélben. A válaszokat áttekintve megtudhatjuk, hogy a külföldön dolgozók mennyire kötődnek még szülőföldjükhöz, bár nagy valószínűséggel válaszadóink éppen azok közül kerültek ki nagyobb eséllyel, akik intenzívebb kapcsolatot ápolnak az otthoniakkal, illetve akik valamilyen rendszerességgel követik a romániai, erdélyi eseményeket.

A következő grafikonon azt láthatjuk, hogy a válaszadók háromnegyede (76 százaléka) legalább hetente párszor beszél közeli családtagjaival. A megjegyzéseknél többen jelezték, hogy ennél a kérdésnél hiányolták a „minden nap” válaszlehetőséget, mivelhogy ők minden nap beszélnek az otthonmaradt közeli családtagokkal. A legalább havonta kapcsolatot tartók aránya a családtagok esetében 90 százalék, a barátok esetében 62 százalék, a távolabbi rokonok esetében pedig 44 százalék. Ez mindenképpen az otthoniakhoz való kötődés magas intenzitását jelenti, nagyon alacsony azoknak az aránya, akik nagyon ritkán vagy egyáltalán nem lépnek kapcsolatba otthonmaradt családtagjaikkal (alig 2 százalék), és szintén nagyon kevesen vannak, akik arról számolnak be, hogy már nincs, akivel kapcsolatot tartaniuk, feltehetően már nincs Erdélyben maradt közeli családtagjuk (4 százalék).

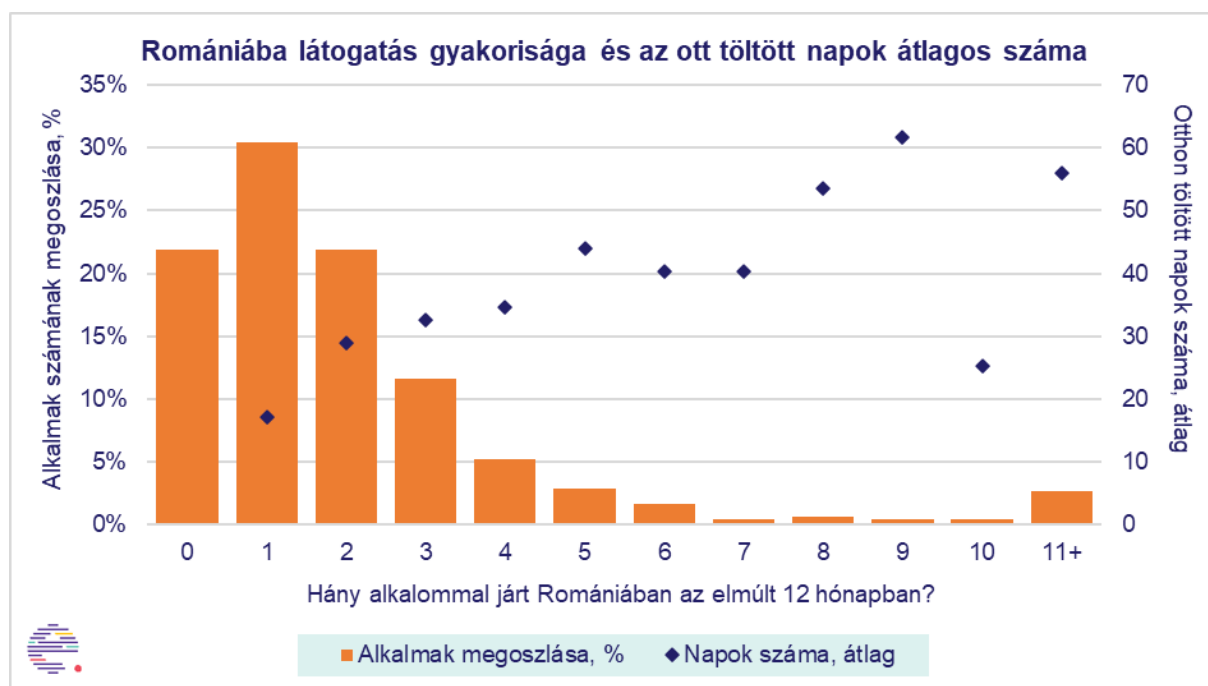

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

A következő két kérdés arra vonatkozott, hogy a kivándoroltak hányszor látogattak „haza” a kérdezés előtti 12 hónapban, és összességében mennyi időt töltöttek otthon. Ahogy a következő grafikon is mutatja, relatív többséget azok alkotnak, akik csak egyszer (31 százalék) látogattak haza. Mintegy 22 százalékuk évente kétszer, illetve hasonló aránya a válaszadóknak egyszer

sem járt otthon. Azok, akik több (minimum öt alkalommal) is hazalátogattak az elmúlt évben (azaz 2021-ben) a válaszadóink 9 százalékát teszik ki.

Kik azok, akik soha nem látogattak haza az elmúlt 12 hónapban? Nagyobb valószínűséggel válaszolták ezt az 50 évesek vagy ennél idősebbek (31 százalék), a Közép-Erdélyből származók (28 százalék), akik 1990 előtt (42 százalék) vagy 1990–1999 között költöztek külföldre (29 százalék), illetve akik az Egyesült Királyságban élnek (27 százalék). Az okok hátterében több minden állhat. Egyrészt lehet, hogy az idősebbek vagy régebb óta külföldön élőknek már nincs senkiük Romániában, aki miatt oda látogattak volna, másrészt ebben az időszakban a Covid-járvány is megnehezítette az utazásokat. Azok, akik a járvány ellenére is többször, legalább 5 alkalommal hazalátogattak nagyobb valószínűséggel férfiak (11 százalék), 18–29 évesek (14 százalék), legalább egyetemi végzettségűek (11 százalék), a Partiumból származnak (16 százalék), 2016–2020 között költöztek külföldre (16 százalék), és Magyarországon élnek (15 százalék).

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy összesen hány napot töltöttek otthon a hazautazók a kérdezés előtti 12 hónap során. Az elmúlt évben hazalátogatók (n=1680) átlagosan 27 napot töltöttek Romániában. Azok az érintett válaszadók, akik egy alkalommal voltak otthon, átlagosan 17 napot töltöttek otthon; akik viszont kétszer, háromszor vagy négyszer látogattak Romániába, azok átlagosan 29, 33, illetve 35 napot töltöttek Romániában. Az elmúlt évben 5-nél vagy annál gyakrabban Romániába látogatók viszonylag sok időt töltöttek otthon, átlagosan 47 napot.

6.2. A romániai, erdélyi közéleti hírek figyelemmel követése

A kivándorlók otthonhoz való kötődésének egy másik mutatója az otthonnal kapcsolatos hírek követése. Láthatjuk, hogy a kérdőívünket kitöltők relatív többsége (44 százaléka) naponta, további 28 százaléka pedig heti rendszerességgel követi az erdélyi, romániai híreket. A napi szinten érdeklődők felülreprezentáltak a férfiak (50 százalék), az alacsonyabb iskolai végzettségűek (50 százalék), a Székelyföldről származók (47 százalék), az 1990 előtt kivándorlók (52 százalék), a Magyarországon, Svájcban, a dél-európai vagy a nem európai országokban élők körében.

Milyen gyakran olvas híreket, követi az erdélyi közéletet, otthoni eseményeket? Háttérváltozók szerint (%)

		Naponta	Hetente	Ritkábban	Egyáltalán
Neme	Férfi	50,1	26,3	20,5	3,1
	Nő	39,6	28,4	28,2	3,8
Jelenlegi életkor	18–29 év	35,4	33,9	27,3	3,3
	30–39 év	38,2	30,7	27,3	3,8
	40–49 év	40,3	26,4	28,3	5,0
	50 év felett	54,7	23,1	20,0	2,2
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 osztály	50,2	19,3	28,0	2,4
	Érettségi vagy posztliceális	49,6	25,6	21,9	2,9
	Legalább egyetemi	38,1	30,7	27,0	4,1
Származási hely	Székelyföld	47,0	29,9	20,7	2,4
	Közép-Erdély	43,3	26,2	26,4	4,1
	Partium	42,1	23,7	29,1	5,0
	Dél-Erdély	42,1	25,5	29,0	3,4
	Bánság	38,9	31,9	27,8	1,4
	Észak-Erdély	33,0	31,0	31,0	5,0
Jelenlegi lakhely	Magyarország	47,3	27,1	22,8	2,9
	Németország	41,9	28,8	25,9	3,4
	UK, Írország	32,0	26,1	35,6	6,3
	USA, Kanada	40,4	21,2	34,3	4,0
	Ausztria	42,5	25,0	28,7	3,8
	Svájc	50,7	29,3	17,3	2,7
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	43,3	32,7	21,2	2,9
	Észak-Európa	34,0	35,1	27,7	3,2
	Dél-Európa	51,8	28,6	16,1	3,6
	Egyéb, nem Európa	53,3	20,0	20,0	6,7
Kiköltözés éve	1990 előtt	51,9	24,6	22,2	1,4
	1990–1999 között	42,2	26,8	26,2	4,8
	2000–2009 között	41,8	28,0	27,0	3,2
	2010–2015 között	42,7	28,6	24,9	3,8
	2016–2020 között	44,4	29,1	23,4	3,1
Összes válaszadó		43,9	27,6	25,1	3,5

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

Ezt követően megkérdeztük, hogy akik követik az otthoni eseményeket, azok milyen felületeken teszik ezt. A válaszadók többsége a közösségi médián (elsősorban a Facebookon) keresztül tájékozódik: a romániai eseményeket követők 81 százaléka jelezte ezt. A második leggyakoribb információforrást a külföldön élő válaszadóink számára a család, az ismerősök jelentik (62 százalékuk említette). Az erdélyi magyar hírportálokról 53, a magyarországi hírportálokról 33, a román hírportálokról 29 százalékuk tájékozódik a kitöltők bevallása szerint. Azt, hogy ki milyen felületről tájékozódik, nagymértékben meghatározzák az egyén demográfiai jellemzői, ezt az alábbi táblázatban tekinthetjük át.

**Milyen formában, felületeken követi az otthoni eseményeket, közéletet?
Háttérváltozók szerint (%)**

		Közösségi média	Ismerő- söktől, családtól	Erdélyi magyar hírportálok	Magyar- országi hírportálok	Román hírportálok
Neme	Férfi	80,8	55,2	59,4	41,0	36,7
	Nő	81,7	67,0	48,7	27,9	23,7
Jelenlegi életkor	18–29 év	87,6	67,4	45,0	26,4	21,1
	30–39 év	84,1	65,1	54,1	28,7	29,9
	40–49 év	78,1	63,4	54,6	36,0	31,5
	50 év felett	78,7	56,8	54,8	37,7	30,2
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 osztály	82,2	55,4	38,6	18,3	18,8
	Érettségi vagy posztliceális	83,9	60,2	47,0	26,3	26,0
	Legalább egyetemi	79,1	65,1	60,7	41,6	33,5
Származási hely	Székelyföld	83,8	63,1	55,8	29,5	24,2
	Közép-Erdély	80,7	61,6	56,2	31,8	28,9
	Partium	80,1	62,7	50,8	42,2	33,8
	Dél-Erdély	82,1	60,7	45,0	33,6	35,7
	Bánság	80,3	52,1	40,8	39,4	39,4
	Észak-Erdély	67,4	64,2	45,3	26,3	33,7
Jelenlegi lakhely	Magyarország	79,4	62,8	59,1	37,4	30,2
	Németország	85,0	57,2	45,4	26,3	29,2
	UK, Írország	81,2	65,4	45,7	28,4	28,8
	USA, Kanada	75,8	63,2	47,4	33,7	24,2
	Ausztria	83,1	64,9	42,9	26,0	26,0
	Svájc	89,0	56,2	52,1	27,4	19,2
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	83,2	65,3	51,5	31,7	36,6
	Észak-Európa	79,1	63,7	53,8	39,6	19,8
	Dél-Európa	90,7	64,8	38,9	27,8	38,9
	Egyéb, nem Európa	82,1	60,7	60,7	32,1	21,4
Kiköltözés éve	1990 előtt	79,2	58,5	60,9	37,4	23,5
	1990–1999 között	77,1	61,8	53,8	40,1	27,3
	2000–2009 között	79,0	62,7	53,2	31,2	30,2
	2010–2015 között	85,5	64,6	51,6	31,8	31,2
	2016–2020 között	86,1	61,6	46,8	24,2	31,3
Az otthoni eseményeket követők, n=2077		81,3	62,2	53,1	33,2	29,0

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

6.3. Visszatérés Romániába

A huzamos ideje külföldön élőkől azt is megkérdeztük, hogy tervezik-e, hogy a jövőben visszaköltöznek Romániába. A hazatérési potenciál feltérképezése fontos aspektusa a migrációs folyamatok megértésének, hiszen a hazaköltözők valószínűleg nemcsak készségeiket, szakértelmüket és felhalmozott vagyonuk egy részét hozzák vissza magukkal, hanem olyan kevésbé kézzelfogható dolgokat is, mint a mentalitás, a munkamorál vagy a jó vállalkozói gyakorlat. Mindezek hatással lehetnének Erdély társadalmi, gazdasági alakulására is.

A válaszadók meglehetősen magas aránya (41 százalék) soha nem szándékozik visszaköltözni. A résztvevők hozzávetőleg egynegyede (25 százalék) nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy idős, nyugdíjas korára visszaköltözik Erdélybe. A válaszadók mindössze 3-4 százaléka szeretne a közeljövőben hazatérni, 17 százalékuk pedig talán néhány év múlva, illetve 13 százalékuk nem egészen biztos abban, hogy mikor költözne vissza, ha egyáltalán megtenné ezt, de a következő öt évben biztosan nem.

A kutatásban résztvevők társadalmi háttere alapján a hazaköltözés ötletét kategorikusan elutasítók alapvetően idősebbek, jellemzően a 2000-es évek előtt emigráltak, felülreprezentáltak a Magyarországon vagy az Európán kívüli területeken élők körében. Az is érdekes, hogy származási helyüket tekintve ők nem székelyföldiek, a Hargita és Kovászna megyei válaszadóink zárták ki a legkisebb mértékben a visszatérés lehetőségét. Nagy valószínűséggel ez azzal függ össze, hogy székelyföldi válaszadóink relatíve friss emigránsok, kevésbé integrálódtak a befogadó országokba, viszont nem zárhatjuk ki az etnikailag leginkább homogén, magyar tömbvidék erősebb vonzerejét sem a többi erdélyi régióhoz viszonyítva.

Az ellenkező póluson azok, akik már a következő évben visszaköltöznének, elsősorban fiatalok, nemrég hagyták el Romániát, relatív alacsonyabban iskolázottak, számottevően felülreprezentáltak a dél-európai országokban, az Egyesült Királyságban vagy az Ausztriában tartózkodók körében.

A középtávú visszatérést fontolgatók az előbbi csoporthoz hasonlóan inkább fiatalok, 2010 után vándoroltak ki, körükben felülreprezentáltak a Székelyföldről származók. Jelenleg Svájcban, Németországban, az Egyesült Királyságban, illetve más észak- és nyugat-európai országokban élnek átlagon felüli arányban.

Visszaköltözési szándékok, háttérváltozók szerint. (%)

		Egy éven belül szeretnék visszaköltözni	Néhány év múlva visszaköltöznek	A következő öt évben biztosan nem	Esetleg idős, nyugdíjas koromra	Egyáltalán nem
Neme	Férfi	3,9	17,4	13,1	24,8	40,9
	Nő	3,4	17,2	12,6	24,9	41,8
Jelenlegi életkor	18–29 év	5,1	30,9	27,9	11,1	24,9
	30–39 év	5,0	22,6	16,5	22,4	33,4
	40–49 év	2,6	11,2	8,9	34,6	42,8
	50 év felett	2,6	11,3	5,9	25,8	54,3
Iskolai végzettség	Legfeljebb 10 osztály	6,3	18,8	10,6	24,2	40,1
	Érettségi vagy posztliceális	4,0	18,6	11,9	25,6	40,0
	Legalább egyetemi	2,8	15,9	14,0	24,4	42,8
Származási hely	Székelyföld	4,5	23,7	15,2	26,7	29,9
	Közép-Erdély	1,5	13,6	12,2	26,2	46,5
	Partium	3,8	12,6	10,3	19,5	53,9
	Dél-Erdély	5,5	13,8	13,1	26,2	41,4
	Bánság	2,8	6,9	11,1	20,8	58,3
	Észak-Erdély	3,0	11,0	8,0	29,0	49,0
Jelenlegi lakhely	Magyarország	1,3	11,0	11,0	23,8	52,9
	Németország	5,4	27,6	13,4	25,4	28,2
	UK, Írország	8,1	21,6	19,4	26,1	24,8
	USA, Kanada	5,1	10,1	7,1	35,4	42,4
	Ausztria	7,5	15,0	15,0	22,5	40,0
	Svájc	4,0	40,0	25,3	9,3	21,3
	Egyéb Nyugat- és Közép-Európa	3,8	25,0	14,4	25,0	31,7
	Észak-Európa	3,2	22,3	11,7	28,7	34,0
	Dél-Európa	10,7	14,3	10,7	32,1	32,1
	Egyéb, nem Európa		16,7	6,7	30,0	46,7
Kiköltözés éve	1990 előtt	0,3	5,8	3,8	26,3	63,8
	1990–1999 között	1,6	9,0	6,8	32,2	50,4
	2000–2009 között	4,7	14,4	11,0	27,8	42,2
	2010–2015 között	4,4	26,0	18,7	22,3	28,6
	2016–2020 között	6,9	30,0	23,4	11,9	27,8
Életkor kivándorláskor	18 év alatt	1,7	12,1	12,1	25,9	48,3
	18–23 év	3,5	19,3	14,9	23,6	38,7
	24–30 év	3,1	15,3	13,6	29,4	38,6
	30 év felett	5,0	17,2	8,1	21,0	48,8
Összes válaszadó		3,6	17,2	12,8	24,9	41,4

Forrás: „Vissza a gyökerekhez” kutatás, 2021. Kiemelve az átlagnál nagyobb értékek.

7. Összegzés

Elemzésünkben azon erdélyi magyarok demográfiai, társadalmi és migrációs jellemzőit vizsgáltuk, akik huzamos ideje, legalább egy éve külföldön tartózkodtak, és kitöltötték kérdőívünket. A kutatás 2021 decembere és 2022 januárja között zajlott, összesen 2152 válaszadó részvételével. Az eredmények nem tekinthetők reprezentatívnak, azaz nem általánosíthatóak a külföldön élő erdélyi magyar migránspopulációra. Ez azt jelenti, hogy az alapjellemzők esetében érdemes a kellő óvatossággal értelmezni az eredményeket (például, hogy honnan, hova, mikor, kik vándoroltak ki), ugyanakkor a válaszadók háttérváltozók szerinti megoszlása, a strukturális és attitűdbeli jellemzők tagolódása számos érdekességre hívja fel a figyelmet.

A kutatásban résztvevők között többséget alkottak a nők (59 százalék), a csoport átlagéletkora 44 év volt. Statisztikai adatokkal való összehasonlítás alapján az feltételezhető, hogy az erdélyi magyar kivándorló válaszadóink valamivel idősebbek, mint a teljes romániai migránsállomány. Iskolai végzettségüket tekintve a résztvevők abszolút többsége felsőfokú képzéssel rendelkezik, a 25 éves és idősebb kitöltők körében ez az arány 52 százalék. Az Erdélyen belüli magyar népesség megoszlásához képest a kivándorló válaszadóink között a székelyföldiek és az észak-erdélyiek voltak felülreprezentálva. Mintegy 71 százalékuk városi környezetben nevelkedett, a falvakról származók jelentősen alulreprezentáltak közöttük.

A kérdőívünket kitöltők 48,4 százaléka Magyarországon élt a kérdezés időpontjában. A második legnagyobb számú kivándorló népesség Németországban élt (a válaszadók 16,3 százaléka), ezt követi az Egyesült Királyság (9,7 százalék), illetve az Ausztriában (3,7 százalék), Svájcban (3,5 százalék), az Amerikai Egyesült Államokban (2,7 százalék), Hollandiában (2,2 százalék) és Svédországban (2,0 százalék) tartózkodók képeztek jelentősebb csoportot válaszadóink körében. A kutatásban résztvevők esetében a többes vándorlás jelensége is tetten érhető, mintegy 36 százalékukról feltételezhető, hogy a jelenlegi befogadó országuk előtt más külföldi országokban is szerencsét próbáltak, avagy az első és a mostani külföldi tartózkodási helyük között egy időre Romániába is visszatértek.

Válaszadóink körében a migráció mértéke különböző időperiódusokban különböző intenzitású volt. Mintegy 14 százalékuk 1990 előtt hagyta el Romániát. Ezt egy erőteljes migrációs hullám követte, a kutatásban résztvevők 23 százaléka 1990–1999 között emigrált, jellemzően a 90-es évek elején és végén, egyrészt rögtön a rendszerváltást követően, másrészt az 1997-es romániai gazdasági recesszió ismét emelkedést hozott a kivándorlók számában. Válaszadóink további 23 százaléka 2000 és 2009 között hagyta el hosszabb időre vagy véglegesen Romániát, ezen az évtizeden belül az éves megoszlások viszonylag egyenletesek, a 2007-es EU-csatlakozás nem hozott újabb migrációs csúcspontot, a kivándorlást nagy valószínűséggel a 2008-as gazdasági és pénzügyi világválság mérsékelte. Újabb növekedési hullám 2010-től kezdődött, válaszadóink 25 százaléka a 2010 és 2015 közötti öt évben hagyta el Romániát. A következő, 2016–2020-as periódusban ismét mérséklődni látszik a kivándorlás intenzitása, válaszadóink 15 százaléka költözött külföldre a kutatást megelőző öt évben. Itt ismételten fontos felhívni a figyelmet, hogy a kutatás nem reprezentatív, a válaszadók megoszlása valószínűleg csak hozzávetőlegesen tükrözi a reális migrációs mozgásokat.

A 90-es években vagy korábban kivándorlók a férfiak, a valamivel alacsonyabban iskolázottak, a Közép-Erdélyből és a szórványrégiókból származók, a városiak, a jelenleg Magyarországon,

Ausztriában vagy az észak-amerikai államokban élők között felülreprezentáltak. Az elmúlt évtizedben emigrálók aránya a nők, a székelyföldi és a falusi származásúak, a Németországban, az Egyesült Királyságban és általában a fejlett európai államokban tartózkodók között átlagon felüli. Az eredmények jól szemléltetik a migráció célországainak megváltozását is, amely fokozatosan áttevődött a magyarországi és részben amerikai, illetve ausztriai helyszínekről a nyugat-, közép- és észak-európai államok irányába.

A kivándorlás okait vizsgálva, azt kértük a válaszadóktól, hogy a három legfontosabb tényezőt jelöljék meg. A kérdőívet kitöltők mintegy 71 százaléka említett legalább egy gazdasági jellegű motivációt (magasabb életszínvonal, jobb munkalehetőség, jobb fizetés, a romániai gazdasági helyzet kilátástalansága, lakhatási problémák). A külföld második leggyakrabban említett vonzerejét a szakmai fejlődés, illetve a jobb (tovább) tanulási lehetőségek jelentik (35 százalék említette). Harmadik kivándorlási okként az itthoni politikai helyzetet jelölték meg a kutatás résztvevői (23 százalékuk), elsősorban a rendszerváltás előtt vagy közvetlenül a 90-es években emigrálók. Szintén fontos szerepet játszik a kivándorlásban a családalapítás vagy a családdegysítés, ezek közül valamelyiket a válaszadók majdnem egyötöde, 19 százaléka említette. A kisebbségi léttel összefüggő taszító tényezők, mint például a hátrányos megkülönböztetés vagy a román nyelvtudás alacsonynak vélt szintje is szerepet játszik a romániai magyarok emigrációjában, a válaszadók mintegy 15 százaléka nevezte meg ezt az okot.

Munkaerőpiaci szempontból a kutatásban résztvevők mintegy kétharmada, 65 százaléka teljes munkaidőben, hosszú távú (legalább egyéves), folyamatos munkaszerződés alapján dolgozott a kérdőív megválaszolásakor. Egy további csoportot azok képeznek, akik részmunkaidőben vagy rövid távú szerződéssel, vagy éppen csak alkalmi munkát végeztek, az ő arányuk 7 százalék körüli, illetve 12 százalék azoknak az aránya, akik saját (vagy családi) vállalkozásban dolgoztak. A kutatás időpontjában a megkérdezettek 3 százaléka tanult, illetve 13 százaléka inaktív volt munkaerőpiaci szempontból.

Az aktívak 57 százaléka szellemi, míg 43 százaléka fizikai foglalkozásúnak tekinthető. A szellemi munkát végzők legnépesebb foglalkozási csoportjai a műszaki, informatikai és természettudományi foglalkozások (mérnökök, informatikai fejlesztők, kutatók), az irodai, ügyviteli foglalkozások (könyvelők, irodai asszisztensek, titkárnők, logisztikusok, raktárosok), oktatók, pedagógusok (tanárok, óvónők, egyetemi oktatók, nyelvtanárok, gyógypedagógusok), felsőfokú egészségügyi foglalkozások (szakorvosok, fogorvosok, családorvosok, gyógytornászok, orvosi asszisztensek és nővérek, gyógyszerészek), technikusok és műszaki foglalkozások (informatikusok, minőségellenőrök, üzemvezetők, laboratóriumi technikusok, műszaki szerelők), gazdálkodási jellegű foglalkozások (menedzserek, irodavezetők, gazdasági elemzők és tanácsadók). A fizikai munkát végzők körében a leggyakrabban említett foglalkozási csoportok a kereskedelmi és vendéglátóipari foglalkozások (bolti eladók, értékesítők, üzletvezetők, pénztárosok, illetve szakácsok, felszolgálók, bárosok), az egyszerű szolgáltatási, szállítási és hasonló foglalkozások (raktárosok, csomagolók, árufeltöltők, konyhai kisegítők, mosogatók, futárok), az építőipari foglalkozások (villanyszerelők, víz-, gáz- és fűtésszerelők, kőművesek, festő-mázolók, ácsok, asztalosok), a szolgáltatási foglalkozások (idősgondozók, gyermekfelvigyázók, gondnokok, fodrászok, kozmetikusok), a járművezetők és mobil gépek kezelői (kamionsofőrök, targoncavezetők, gépkocsivezetők, taxisofőrök, autóbusszvezetők, darukezelők), az egyszerű ipari, építőipari, mezőgazdasági foglalkozások (gyári munkások, segédmunkások, mezőgazdaságban dolgozó munkások).

A személyes jövedelemre vonatkozó kérdésre válaszolók relatív többsége bevallása szerint 1500 és 2000 euró közötti havi személyes jövedelemmel rendelkezik (17 százalék), és közel hasonlóan magas arányban mondták azt is, hogy 2000 és 3000 euró közötti a havi személyes nettó jövedelmük. Ennél többet viszonylag kevesen keresnek: a válaszadók 7 százaléka keres 3000–4000 euró között, illetve 8 százalékuk 4000 euró fölött. A legalacsonyabb jövedelműek is viszonylag kevesen vannak a válaszadóink között: 6 százalékuk keres havonta 300 euró alatt. Az adatok értelmezésénél újra felhívjuk a figyelmet arra, hogy a válaszadók köre nem tekinthető reprezentatív mintának. Nagy valószínűséggel az alacsonyabb jövedelmű emigránsok alulreprezentáltak a kutatásban résztvevők körében.

A jövedelmi kategóriákból átlagjövedelmet becsültünk (2047 euró), majd regressziós elemzéssel megvizsgáltuk, hogy milyen tényezők befolyásolják a jövedelemszintet. A vizsgálat rávilágított, hogy válaszadóink közül a férfiak szignifikánsan magasabb becsült jövedelemmel rendelkeznek, mint a nők: a férfiak havonta átlagosan mintegy 650 euróval keresnek többet, ha figyelembe vesszük egyéb jellemzőiket is (az iskolázottságot, a kiköltözés periódusát, az aktivitás és a foglalkozás jellegét, illetve a befogadó országot). Az iskolai végzettségnek van a legmarkánsabb hatása a jövedelemre: a legkevesbé kvalifikált válaszadóink fele annyit keresnek, mint az egyetem utáni képzésben részesültek, a becsült havi jövedelmek között relatív értékben mintegy 1100 euró a különbség. A fogadó országok szerint is jelentősek a jövedelmi egyenlőtlenségek. Svájcban a legkiemelkedőbbek a jövedelmek, ezt követően az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában, majd az észak-európai országokban élők keresnek szignifikánsan átlag felett. Magyarországon tartózkodó válaszadóink jövedelemszintje a legalacsonyabb.

Kutatásunk külön kitért a külföldi integráció és ezzel párhuzamosan az otthonhoz (Romániához, Erdélyhez) való kötődés kérdéseire is. Válaszadóink többsége, 60 százaléka rendelkezik a jelenleg lakóhelyeül szolgáló ország állampolgárságával, ez Magyarország esetében 98 százalék, a többi fogadó ország esetében összességében 24 százalék. A Romániához való kötődés is hangsúlyosnak tekinthető válaszadóink körében, saját bevallásuk alapján 59 százalékuk rendelkezik érvényes román személyi igazolvánnyal, 16 százalékuk útlevelel, illetve 37 százalékuk mondta azt, hogy valamilyen rendszerességgel kapcsolatba lép az itthoni hivatalokkal, hatóságokkal. A válaszadók többsége rendszeresen ápolja a kapcsolatot az otthoniakkal: a legalább havi szintű kapcsolatot tartók aránya a családtagok esetében 90 százalék, a barátok esetében 62 százalék, a távolabbi rokonok esetében pedig 44 százalék. A kérdőívünket kitöltők relatív többsége (44 százaléka) naponta, további 28 százaléka pedig heti rendszerességgel követi az erdélyi, romániai híreket, érdeklődik az otthoni eseményekről. Ennek ellenére a válaszadók meglehetősen magas aránya (41 százalék) soha nem szándékozik visszaköltözni Romániába, és csupán 3-4 százaléka a kint élőknek tervezi, hogy a közeljövőben (egy éven belül) hazatér.

Közzététel: 2023. január 27.

További információ: Szabó Laura, Barna Gergő (info@erdelystat.ro).

Korábbi Erdélystat-közlemények és -elemzések, módszertani leírások megtalálhatók a www.erdelystat.ro-honlapon.